

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Ο ελληνικός τραπεζικός κλάδος: Η
επίπτωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης
και μελλοντικές προοπτικές του κλάδου

Πτυχιακή εργασία του:
Τούντα Ιωάννη Α.Μ:8034
Επιβλέπων καθηγητής:
Ζαχούρης Πάρης

Πάτρα
2012

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει τις διαστάσεις της τρέχουσας κρίσης, καθώς και τη δομή και λειτουργία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρεί να δώσει μια εικόνα των επιπτώσεων της κρίσης στον ελληνικό τραπεζικό κλάδο και τις τάσεις που τείνουν να επικρατήσουν.

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	4
Κεφάλαιο 1: Ιστορική εξέλιξη του τραπεζικού συστήματος.....	5
1.1 Ιστορική εξέλιξη του διεθνούς τραπεζικού συστήματος	5
1.2 Ιστορική εξέλιξη του ελληνικού τραπεζικού συστήματος	6
Κεφάλαιο 2:Ελληνικό τραπεζικό σύστημα :Διάρθρωση και χαρακτηριστικά.....	10
2.1 Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού τραπεζικού συστήματος	10
2.2 Δομή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος	14
2.3 Φορείς που Δραστηριοποιούνται στο Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα	18
2.4 Το θεσμικό πλαίσιο της λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων	23
2.5 Η Συμβολή του Τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία	31
Κεφάλαιο 3: Χρηματοπιστωτική κρίση: επιπτώσεις και μέτρα που ελήφθησαν	33
3.1 Ιστορικό και Αίτια Πιστωτικής Κρίσης	33
3.1.1 Οι συνέπειες της κρίσης στο πιστωτικό σύστημα των ανεπτυγμένων οικονομιών.....	39
3.1.2 Τα μέτρα που ελήφθησαν στην Ελλάδα στο πλαίσιο της χρηματοπιστωτικής κρίσης.....	40
3.1.2.1 Μέτρα ενίσχυσης ρευστότητας	41
3.1.2.2 Τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου που διέπει τις καταθέσεις	43
3.2 Κρίση Χρέους του Ελληνικού Δημοσίου	45
3.3 Οι επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης και κρίσης χρέους στον ελληνικό τραπεζικό κλάδο	50
3.3.1 Οικονομικά αποτελέσματα τραπεζών	51
3.3.2 Χρηματοδότηση των τραπεζών πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης.....	54
3.3.3 Ποιότητα δανειακού χαρτοφυλακίου.....	60
3.3.4 Κεφαλαιακή Επάρκεια.....	61
Κεφάλαιο 4: Συμπεράσματα-προοπτικές.....	63
Βιβλιογραφία.....	65

Εισαγωγή

Το θέμα της παρούσας εργασίας έχει να κάνει με τις επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης στον ελληνικό τραπεζικό κλάδο και τις μελλοντικές προοπτικές του. Το θέμα παρουσιάζει ενδιαφέρον διότι, αν και βρισκόμαστε ακόμη στην κρίση, θα πρέπει να διερευνήσουμε και να κατανοήσουμε τους λόγους που προκάλεσαν την παγκόσμια κρίση ώστε να αποφευχθεί μια νέα στο μέλλον. Επίσης, είναι σημαντικό να δούμε πως επηρεάστηκε ο τραπεζικός κλάδος από αυτή τη κρίση.

Η παρούσα πτυχιακή ακολουθεί την εξής δομή: Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια αναφορά στις τάσεις και στις εξελίξεις του διεθνούς και ελληνικού τραπεζικού συστήματος την τελευταία τριακονταετία. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια παρουσίαση του τραπεζικού συστήματος, συγκεκριμένα παρουσιάζεται η δομή τα χαρακτηριστικά και η διάρθρωσή του, καθώς και το θεσμικό και το εποπτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αίτια και η επιπτώσεις της κρίσης, τόσο στο διεθνές όσο και στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της εργασίας, καθώς και οι προοπτικές του κλάδου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

1.1 Ιστορική εξέλιξη του διεθνούς τραπεζικού συστήματος

Την τελευταία εικοσαετία, το τραπεζικό σύστημα έχει υποστεί σημαντικές μεταβολές που οδηγούν στην ομοιογενοποίησή του διεθνώς. Οι μεταβολές αυτές οφείλονται σε πολλούς και ποικίλους λόγους που ο κάθε ένας έχει και διαφορετικό σημείο αφετηρίας.

Μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο και μέχρι την πρώτη πετρελαϊκή κρίση το 1973 βασικός προσανατολισμός του διεθνούς τραπεζικού συστήματος ήταν η άντληση κεφαλαίων από αποταμιεύσεις και η χορήγηση κεφαλαίων σε δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις. Η κύρια δραστηριότητα των εμπορικών τραπεζών ήταν η άντληση κεφαλαίων για την ανοικοδόμηση των πληγωμένων από τον πόλεμο περιοχών. Επίσης ο έλεγχος των επιτοκίων της αγοράς γινόταν από τις κεντρικές τράπεζες ενώ η εσωστρέφεια και η ύπαρξη διοικητικών ρυθμίσεων, όπως στις δεσμεύσεις χορηγήσεις και στα διαθέσιμα καθώς και κανόνες στην παροχή πίστης ήταν τα κύρια χαρακτηριστικά των πιστωτικών ιδρυμάτων της εποχής. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, οι εμπορικές τράπεζες εστίασαν τις δραστηριότητές τους στην παροχή τεσσάρων κλασσικών τραπεζικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης: 1. Προσέλκυση καταθέσεων, 2. Παροχή πιστωτικών υπηρεσιών, 3. Υπηρεσίες πληρωμών και 4. Συμψηφισμός και διακανονισμός απαιτήσεων και υποχρεώσεων.¹

Η απελευθέρωσή όμως της λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού τομέα στα τέλη της δεκαετίας του 1970, αρχικά στις Η.Π.Α, και η εισαγωγή του ευρώ αργότερα επιτάχυνε την ολοκλήρωση της χρηματοοικονομικής αγοράς. Αυτό που παρατηρείται είναι μια αύξηση στα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία όπως τραπεζικές καταθέσεις, ιδιωτικά και κρατικά χρεόγραφα, και μετοχικούς τίτλους. Αυτά έχουν αυξηθεί εντυπωσιακά τόσο ως απόλυτο μέγεθος όσο και ως ποσοστό στο παγκόσμιο Α.Ε.Π. Η αξία τους ήταν 12 τρις. Δολάρια ή 100% του παγκόσμιου Α.Ε.Π. το 1980, 64 τρις δολάρια περίπου το 1995 ή 200% του

¹ Λώλος Σαράντης, *Τάσεις και εξελίξεις στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα*, Μάρτιος 1999

παγκόσμιου Α.Ε.Π. και 200 τρις περίπου στο τέλος του 2007 δηλαδή πάνω από 300% του παγκόσμιου Α.Ε.Π.

Επίσης η ραγδαία πρόοδος της τεχνολογίας που ακολούθησε τα επόμενα χρόνια επηρέασε σημαντικά τον τραπεζικό τομέα. Νέες δυνατότητες δημιουργήθηκαν στην διαδικασία κυκλοφορίας του χρήματος με την εισαγωγή της χρήσης των καρτών, τις ηλεκτρονικές συναλλαγές, την αποκέντρωση της διευθέτησης των πληρωμών και την εξάπλωση των συστημάτων συμψηφισμών. Οι αυτόματες πληρωμές, οι πληρωμές με τη χρήση πιστωτικών καρτών, οι αγορές με τη χρήση χρεωστικών καρτών, οδήγησαν σε μια έκρηξη του αριθμού των συναλλαγών και ως αποτέλεσμα και της κυκλοφορίας του χρήματος, καθώς παρείχαν στους καταναλωτές ασφάλεια και ευκολία στις συναλλαγές, δυνατότητα αγορών με δόσεις, δυνατότητα πραγματοποίηση συναλλαγών σε άλλες χώρες χωρίς να είναι απαραίτητη η αλλαγή νομίσματος, κλπ.

Τα τελευταία χρόνια, η συνεχής βελτίωση της τεχνολογίας έδωσε τη δυνατότητα στις τράπεζες να δημιουργήσουν πιο σύνθετα και ευέλικτα χρηματοοικονομικά προϊόντα, ώστε να καλύψουν τις αυξανόμενες απαιτήσεις των πελατών. Τα νέα αυτά προϊόντα είναι τα λεγόμενα παράγωγα τα οποία βασίζονται σε παραδοσιακά χρεόγραφα, μετοχικούς τίτλους και έχουν παρουσιάσει μεγάλη εξέλιξη. Η ονομαστική αξία των παραγώγων το 1980 ήταν αμελητέα, όμως αυτή εικοσαπλασιάστηκε μεταξύ του 1995 και 2006, οπότε και έφτασε τα 327 τρις δολάρια περίπου ή 600% του παγκόσμιου Α.Ε.Π. ενώ σήμερα, παρά την ύφεση πλησιάζουν τα 900 τρις².

Τέλος, τα τραπεζικά ιδρύματα αναγκάστηκαν να αναπροσαρμόσουν τις στρατηγικές τους και να υιοθετήσουν μια νέα, πελατοκεντρική φιλοσοφία, ιδιαίτερα στην λιανική τραπεζική, γεγονός που έφερε το μάρκετινγκ στο προσκήνιο, καθιστώντας το απαραίτητο στοιχείο για την εξέλιξη και ανάπτυξή τους. Σήμερα, ζωτικής σημασίας στοιχεία για την αποτελεσματικότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων αποτελούν η καινοτομία, όσον αφορά στα προσφερόμενα

² Γκαργκάνας Χ. Νικόλαος, *Banking and Finance: Διεθνές και Πιστωτικό Σύστημα, προκλήσεις και προοπτικές*

προϊόντα, και ο συνδυασμός παραδοσιακών τραπεζικών εργασιών με ολοένα και πιο σύνθετες υπηρεσίες.

1.2 Ιστορική εξέλιξη του ελληνικού τραπεζικού συστήματος³

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αποτελεί τον πλέον διεθνοποιημένο τομέα της οικονομίας μας. Τα τελευταία χρόνια η ανάπτυξή του υπήρξε ραγδαία ως αποτέλεσμα της ευρωπαϊκής νομισματικής και χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης. Ο τραπεζικός κλάδος αποτελεί τον κυρίαρχο δίαυλο διοχέτευσης δανειακών κεφαλαίων από τις πλεονασματικές στις ελλειμματικές οικονομικές μονάδες – επενδυτές και καταναλωτές. Η εύρυθμη λειτουργία του δεν συμβάλλει μόνο στην άριστη κατανομή των πόρων της οικονομίας αλλά και στην ευημερία των πολιτών. Σήμερα ο τραπεζικός κλάδος βρίσκεται σε ένα κρίσιμο σημείο, αφού οι αποφάσεις που θα παρθούν θα επηρεάσουν το μέγεθος και την κερδοφορία του, την εταιρική του διάρθρωση αλλά και τον γεωγραφικό και επιχειρηματικό του προσανατολισμό. Ο θεσμικός, λειτουργικός και τεχνολογικός εκσυγχρονισμός του ελληνικού τραπεζικού συστήματος άρχισαν στα μέσα της δεκαετίας του 1980.

Κατά το 1984 συνεχίστηκε η λήψη μιας σειράς μέτρων που σκοπό είχαν την απλοποίηση και την εκλογίκευση των πιστωτικών κανόνων, το άνοιγμα του τραπεζικού συστήματος, την διευκόλυνση πρόσβασης των επιχειρήσεων στην τραπεζική χρηματοδότηση, την αποτελεσματικότερη εποπτεία των τραπεζικών ιδρυμάτων αλλά και την ανάπτυξη των χρηματοπιστωτικών αγορών. Το έργο αυτό, αλλά και η προσπάθεια εκλογίκευσης των επιτοκίων συνεχίστηκε και ενισχύθηκε το 1985 αποσκοπώντας στην αποτελεσματικότερη κατανομή και χρήση των αποταμιεύσεων του κοινού όσον αφορά την διοχέτευσή τους στη αγορά αλλά και στον αποτελεσματικότερο έλεγχο της ρευστότητας στην οικονομία. Στα πλαίσια αυτά, η Τράπεζα της Ελλάδος έλαβε μια σειρά μέτρων, με κυριότερο την καθιέρωση ενός γενικού κατώτατου επιτοκίου για τα βραχυπρόθεσμα δάνεια, το οποίο θα ήταν ίσο με το με το επιτόκιο καταθέσεων ταμιευτηρίου προσαυξημένο κατά μία ποσοστιαία μονάδα. Αυτό οδήγησε τα επιτόκια να διαμορφωθούν σε επίπεδα από 17-21,5%. Αυτό έγινε τότε διότι η ύπαρξη επιτοκίων χορηγήσεων που

³ Ομοσπονδία Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων Ελλάδας (2007), *Εθνικό report προγράμματος «Communicate»*, www.ine.otoe.gr

ήταν χαμηλότερα από το επιτόκιο καταθέσεων ταμειυτηρίου αποτελούσε ισχυρό κίνητρο για να διοχετευθούν τραπεζικές πιστώσεις είτε με τη μορφή καταθέσεων είτε τραπεζικών ομολόγων.

Κατά τη διάρκεια του 1987 συνεχίστηκε η προσπάθεια για την απελευθέρωση των τραπεζικών επιτοκίων και την κατάργηση πολλών πιστωτικών περιορισμών ελέγχων που αντιμετώπιζαν τα τραπεζικά ιδρύματα όταν επέλεγαν τις χρηματοδοτήσεις τους. Η Τράπεζα της Ελλάδος έλαβε μια σειρά μέτρων που οδήγησαν στον περιορισμό των διοικητικά καθοριζόμενων επιτοκίων σε λίγες μόνο κατηγορίες τραπεζικών καταθέσεων και χορηγήσεων, ειδικά στο επιτόκιο των καταθέσεων ταμειυτηρίου, στα ειδικά επιτόκια χορηγήσεων μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων και στα επιτόκια ορισμένων προγραμμάτων κοινωνικής κατοικίας. Ωστόσο, η δέσμευση υψηλών ποσοστών διαθεσίμων από τις εμπορικές τράπεζες προς χρηματοδότηση του Δημοσίου αποτελούσε τροχοπέδη στον εκσυγχρονισμό του πιστωτικού συστήματος.

Το 1988 υπήρξε μια σημαντική χρονιά για την απελευθέρωση του τραπεζικού κλάδου αφού ξεκίνησε η βαθμιαία μείωση των δεσμεύσεων-αποδεσμεύσεων στις τραπεζικές χορηγήσεις, μέτρο που ολοκληρώθηκε το 1989 με την πλήρη κατάργησή τους. Το μέτρο αυτό ήταν αρκετά σημαντικό αφού έδινε τη δυνατότητα στις τράπεζες να διαφοροποιούν τα επιτόκιά τους ανάλογα με το βαθμό ρευστότητας και ασφάλειας των χορηγήσεών τους. Έτσι, οι τράπεζες ήταν σε θέση να χρηματοδοτούν όλους τους κλάδους της οικονομίας με όρους και προϋποθέσεις που καθόριζαν οι ίδιες. Επιπλέον, τους δόθηκε η δυνατότητα να ρυθμίζουν δάνεια που είχαν χορηγήσει σε πελάτες τους, με την προϋπόθεση ότι τηρούνται ορθές τραπεζικές αρχές. Έτσι δόθηκε το έναυσμα για τα πρώτα νέα τραπεζικά προϊόντα να κάνουν την εμφάνισή τους στην αγορά.

Τη δεκαετία του 1990 το έργο της «Επιτροπής για την Αναμόρφωση και τον Εκσυγχρονισμό του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος», σηματοδότησε την έναρξη της διαδικασίας απελευθέρωσης του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος και κατάργησης των διοικητικών παρεμβάσεων. Έτσι, η σταδιακή απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος, η επανάσταση στην τεχνολογία της πληροφορικής και των επικοινωνιών, η ραγδαία ανάπτυξη της θεσμικής διαχείρισης κεφαλαίων με την ταυτόχρονη αποδιαμεσολάβηση των τραπεζικών εργασιών, η διεθνοποίηση κεφαλαιαγορών και τραπεζικών εργασιών, η

χρηματοπιστωτική καινοτομία και η αλλαγή στο ιδιοκτησιακό καθεστώς διαμόρφωσαν το περιβάλλον λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Η απελευθέρωση όμως του χρηματοπιστωτικού κλάδου συνοδεύτηκε από την ολοένα και μεγαλύτερη ενοποίηση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος με αυτά των άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Την τελευταία εικοσαετία οι μεγάλες αλλαγές στο πλαίσιο λειτουργίας του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος επηρέασαν και τις θεσμικές αλλαγές στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Η αύξηση της διασυννοριακής κίνησης κεφαλαίων, η διεθνοποίηση των τραπεζικών δραστηριοτήτων, η εμφάνιση νέων τραπεζικών κινδύνων έθεσαν την ανάγκη προσαρμογής της ελληνικής τραπεζικής πραγματικότητας στις νέες συνθήκες. Η διαδικασία χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με την δημιουργία ενιαίας χρηματοπιστωτικής αγοράς και ενιαίας τραπεζικής αγοράς επιτάχυνε την προσαρμογή της ελληνικής τραπεζικής νομοθεσίας στις κοινοτικές πράξεις και άλλαξε τον τρόπο ανάληψης και άσκησης δραστηριότητας από τα πιστωτικά ιδρύματα.

Οι προϋποθέσεις χορήγησης άδειας λειτουργίας (όπως για παράδειγμα ελάχιστο ιδρυτικό κεφάλαιο, έλεγχος ταυτότητας ορισμένων βασικών μετόχων, διαδικασίες εσωτερικής οργάνωσης, καθιέρωση ελάχιστων προϋποθέσεων σχετικά με την εμπειρία των βασικών διευθυντικών στελεχών κλπ.) εναρμονίστηκαν με τα ευρωπαϊκά δεδομένα.

Επίσης σημαντικά υπήρξαν και τα μέτρα που ελήφθησαν με σκοπό τον περιορισμό των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων και την ακόμα καλύτερη κάλυψη των ζημιών με ίδια κεφάλαια τα οποία ενισχύθηκαν με την εισαγωγή στην ελληνική τραπεζική εποπτεία, του πλαισίου της Επιτροπής της Βασιλείας για την κεφαλαιακή επάρκεια.

Από το 2000 και με την είσοδο της Ελλάδας στην ζώνη του ευρώ δημιουργήθηκαν οι βάσεις για την επιπλέον εναρμόνιση των όρων λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος των κρατών-μελών της ευρωζώνης. Η αμεσότερη επίδραση στο νομισματικό σύστημα των κρατών-μελών επήλθε με την δημιουργία του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και την συνακόλουθη άσκηση ενιαίας νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής. Την 1^η Ιανουαρίου του 1999 το ευρώ υιοθετήθηκε ως το εθνικό νόμισμα σε έντεκα κράτη- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ η Ελλάδα έγινε δεκτή ως το δωδέκατο μέλος της ζώνης του ευρώ την 1^η Ιανουαρίου του 2001, μετά από σχετική απόφαση που πάρθηκε

στις 19 Ιουνίου 2000 στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Santa Maria da Feira, καθώς θεωρήθηκε ότι πληρούσε τα απαιτούμενα κριτήρια. Η υιοθέτηση του ευρώ είχε σαν αποτέλεσμα να μειωθούν τα έσοδα των τραπεζών από προμήθειες σε συνάλλαγμα. Επίσης είχε ως συνέπεια να μειωθούν και τα επιτόκια με αποτέλεσμα να μειωθεί σημαντικά το κόστος χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών. Επιπλέον η μείωση αυτή περιόρισε και τον διαμεσολαβητικό ρόλο των τραπεζών λόγω αύξησης του ανταγωνισμού από την κεφαλαιαγορά. Από την στιγμή αυτή οι επενδυτές αλλά και οι επιχειρήσεις μπορούσαν πλέον να επιλέξουν μεταξύ του τραπεζικού δανεισμού, της αγοράς εταιρικών ομολόγων και της κεφαλαιαγοράς για την άντληση των κεφαλαίων τους. Αυτή η εξέλιξη οδήγησε τις τράπεζες να ασχολούνται και με άλλες εργασίες και να προσφέρουν νέες υπηρεσίες. Οι περισσότερες τράπεζες στα τέλη του 1999 είχαν δικές τους ασφαλιστικές και χρηματιστηριακές εταιρίες και πρόσφεραν δάνεια σε ιδιώτες και επιχειρήσεις με ελκυστικά προνόμια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ: ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

2.1 Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού τραπεζικού συστήματος

Στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικές αλλαγές από τα τέλη της δεκαετίας του '80 τόσο σε λειτουργικό όσο και σε διαρθρωτικό επίπεδο. Κατά κύριο λόγο οι αλλαγές αυτές ήταν αποτέλεσμα της απελευθέρωσης των χρηματοπιστωτικών αγορών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, σε συνδυασμό με την τεχνολογική πρόοδο στους τομείς της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών και την ένταξη της χώρας στη ζώνη του ευρώ.

Σήμερα το ελληνικό τραπεζικό σύστημα υπόκειται στις νομισματικές και συναλλαγματικές πολιτικές που διεξάγονται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, ενώ οι Κεντρικές Τράπεζες των κρατών-μελών αποτελούν ουσιαστικά υποκαταστήματά της που σκοπός του είναι να φροντίζουν για την εφαρμογή της πολιτικής και τον έλεγχο των πιστωτικών ιδρυμάτων. Με τον τρόπο αυτό έχει ενσωματωθεί πλήρως στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά και ακολουθεί τα πρότυπα της παγκόσμιας τραπεζικής (universal banking). Σε αυτό το τραπεζικό σύστημα

μια τράπεζα συμμετέχει σε εμπορικές αλλά και σε επενδυτικές δραστηριότητες, ενώ ταυτόχρονα παρέχει και ασφαλιστικές υπηρεσίες. Πλέον το τραπεζικό σύστημα δεν διαδραματίζει ρόλο διαμεσολαβητή στην αγορά, αλλά ένα πιο ενισχυμένο ρόλο στο χρηματοοικονομικό σύστημα, όπου η χρηματοδότηση βασίζεται κατά κύριο λόγο σε αυτό.

Τα τελευταία χρόνια η ενοποίηση των τραπεζών μέσω συγχωνεύσεων και εξαγορών αποτέλεσε το κύριο γνώρισμα του συστήματος. Η διαδικασία αυτή διευκολύνθηκε σε μεγάλο βαθμό από την ιδιωτικοποίηση των τραπεζών που βρίσκονταν υπό κρατικό έλεγχο. Αν και η περίοδος 1993-2002 χαρακτηρίστηκε κυρίως από την ενοποίηση του τραπεζικού συστήματος, τόσο την περίοδο 1990-93 όσο και από το 2000 και μετά ιδρύθηκαν νέες τράπεζες γεγονός που βοήθησε στην αύξηση του ανταγωνισμού. Ο αυξημένος αυτός ανταγωνισμός είχε πολλές συνέπειες για το τραπεζικό σύστημα, όπως τη βελτίωση του εύρους των υπηρεσιών που προσφέρει στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις και τη μείωση της διαφοράς μεταξύ επιτοκίων χορηγήσεων και επιτοκίων καταθέσεων.

Οι αλλαγές αυτές βοήθησαν την ελληνική οικονομία να βελτιώσει τις αναπτυξιακές και τις επενδυτικές της επιδόσεις καθώς επίσης επηρέασαν και την δομή του τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα.

Η σύγχρονη ελληνική τραπεζική δομή χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη ομίλων. Οι όμιλοι αυτοί διαμορφώνουν ένα σύστημα μεγάλων οργανωμένων οικονομικών συμφερόντων, καθώς απαρτίζονται από εταιρείες και επιχειρήσεις που πλαισιώνουν τους μητρικούς τραπεζικούς οργανισμούς. Οι θυγατρικές αυτές είναι ασφαλιστικές εταιρείες, εταιρείες διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων, ανώνυμες χρηματιστηριακές εταιρείες, δηλαδή επιχειρήσεις του χρηματοοικονομικού τομέα δραστηριότητας, χωρίς αυτό να αποκλείει και την πλαισίωση των μητρικών τραπεζικών οργανισμών με επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο βιομηχανικό, εμπορικό, ξενοδοχειακό τεχνολογικό κλάδο ή ακόμα και στον κλάδο των διανομών. Οι επιχειρηματικοί αυτοί όμιλοι υπό τη ηγεσία των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών, συγκεντρώνουν σήμερα σοβαρή οικονομική δύναμη, ικανή να ασκεί επιρροή στις κατευθύνσεις της χώρας και να διαμορφώνει πλαίσια πολιτικής εθνικού ενδιαφέροντος, επηρεάζοντας τις επιλογές σε επίπεδο λήψης αποφάσεων.

Η δομή του τραπεζικού συστήματος στη χώρα μας χαρακτηρίζεται επίσης από σημαντική συγκέντρωση αφού τα μερίδια αγοράς των τραπεζών αποκαλύπτουν μια αρκετά κατακερματισμένη αγορά.

Ο βαθμός συγκέντρωσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος παρουσίασε αυξητικές τάσεις τα τελευταία χρόνια, είτε βάσει του μεριδίου αγοράς των πέντε μεγαλύτερων τραπεζών σε όρους ενεργητικού, είτε με βάση τον δείκτη Herfindahl-Hirschman (HHI). Όσον αφορά το μερίδιο αγοράς, οι πέντε μεγαλύτερες τράπεζες κατείχαν σε όρους ενεργητικού στα τέλη του 2009 το 69,2% (2008: 69,5%) εμφανίζοντας μεταξύ 2005 και 2009, ελαφρά αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης (2005: 65,6%).

Αντίστοιχη τάση αύξησης του βαθμού συγκέντρωσης των πέντε μεγαλύτερων τραπεζών παρουσιάζεται και στο σύνολο των τραπεζικών συστημάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27 κρατών-μελών κατά την πενταετία 2005-2009 (2009: 59,5% - 2005: 59,3%) αποτέλεσμα συγχωνεύσεων μικρού και μεσαίου (πριν τις συγχωνεύσεις) τραπεζών. Αξιοσημείωτο είναι πάντως ότι ο βαθμός συγκέντρωσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος μολονότι εμφανίζεται υψηλότερος από τον μέσο όρο του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης παραμένει αισθητά χαμηλότερος από τον αντίστοιχο βαθμό συγκέντρωσης των τραπεζικών συστημάτων κρατών-μελών με πληθυσμό αντίστοιχο της Ελλάδας όπως Ολλανδία, Βέλγιο, Φινλανδία και η Δανία. Αντίθετα πολύ μικρότερος είναι ο βαθμός συγκέντρωσης μόνο σε κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα οποία:

- είτε λειτουργούν ως διεθνή χρηματοπιστωτικά κέντρα (όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και το Λουξεμβούργο)
- είτε διαθέτουν, για ιστορικούς λόγους, ένα πολύ μεγάλο δίκτυο συνεταιριστικών και αποταμιευτικών τραπεζών (όπως η Γερμανία, Αυστρία, Ιταλία, Ισπανία) συνθήκες που δεν συντρέχουν για τη χώρα μας.

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα διακρίνεται επίσης για τις τεχνολογικές του επιτυχίες και για την ανάπτυξη του δικτύου, την οποία έχει πραγματοποιήσει. Ο αριθμός των τραπεζικών καταστημάτων και των ΑΤΜ έχει αυξηθεί με ραγδαίους ρυθμούς τα τελευταία χρόνια, στο πλαίσιο των προσαρμογών του συστήματος στα διεθνή δεδομένα. Επίσης, σημαντική προσπάθεια υπήρξε από την πλευρά των τραπεζών να αναπτύξουν νέα εναλλακτικά δίκτυα διανομής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών όπως, τηλεφωνική τραπεζική (phone banking) και ηλεκτρονική τραπεζική (internet banking) μέσω των οποίων είναι δυνατή η

πραγματοποίηση ποικίλων τραπεζικών συναλλαγών. Ταυτόχρονα, η επέκταση των ελληνικών τραπεζών στο χώρο της Ν.Α. Ευρώπης και η διεθνής παρουσία των ελληνικών τραπεζών γενικότερα προσδίδουν νέα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά στο τραπεζικό σύστημα εμπλουτίζοντάς το με εξωστρέφεια, μεταλλάξεις αλλά και κινδύνους.

Τα γενικά χαρακτηριστικά του ελληνικού τραπεζικού συστήματος προσδιορίστηκαν και από ένα ευρύ φάσμα νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων, υπηρεσιών και εργαλείων.

Συγκεκριμένα, σε ότι αφορά τα χρηματοοικονομικά εργαλεία θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ενδεικτικά: τα swaps, τα προθεσμιακά συμβόλαια, τα χρηματοοικονομικά δικαιώματα προαιρεσέως (options), τις ομολογίες υψηλού κινδύνου (junk bonds), τις ομολογίες δυο νομισμάτων (dual currency bonds), τα γραμμάτια κυμαινόμενου επιτοκίου (floating rates notes), τα βραχυπρόθεσμα γραμμάτια (note issuance facilities) που αντικατέστησαν τα παλαιότερα κοινοπρακτικά δάνεια, τα πιστοποιητικά καταθέσεων (CDs), τα εμπορικά ομόλογα (commercial paper) τις επιταγές αποδοχής τράπεζας (banker's acceptances) κ.α.

Τέλος, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν παρέμεινε αδιάφορο απέναντι στις νέες μεθόδους αποτίμησης της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητάς του. Υιοθέτησε έτσι τη διεθνώς δεκτή κατηγοριοποίηση της αποτελεσματικότητας, σύμφωνα με την οποία αυτή είναι δυνατόν να διακριθεί σε: α) αποτελεσματικότητα κλίμακας (scale efficiency), β) τεχνική αποτελεσματικότητα, γ) αποτελεσματικότητα φάσματος ή σκοπού (scope efficiency) και δ)επιμεριστική αποτελεσματικότητα (allocative efficiency). Χρησιμοποίησε, ταυτόχρονα, παλαιότερες και νέες μεθόδους μέτρησης της αποδοτικότητας ενεργητικού και ιδίων κεφαλαίων (ROA, ROE), όπως είναι η λογιστική μέθοδος των αποτελεσματικών δεικτών κοστολογικού περιεχομένου και οι νέοι μέθοδοι (DEA - data envelopment analysis).⁴

⁴ Σαπουντζόγλου Γεράσιμος, Χατζηκωνσταντίνου Γεώργιος, Μητράκος Θεόδωρος, Πεντότης Χαράλαμπος (2010), “Η Μορφολογία του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος και η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση: Οικονομικές και Κοινωνικές Επιπτώσεις”, Μελέτη του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος

2.2 Δομή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος⁵

Το τραπεζικό σύστημα της Ελλάδος αποτελείται από την Τράπεζα της Ελλάδος, τις εμπορικές τράπεζες, τις συνεταιριστικές τράπεζες και τα ειδικά πιστωτικά ιδρύματα.

ι. Τράπεζα της Ελλάδος

Η Τράπεζα της Ελλάδος είναι η κεντρική τράπεζα της χώρας και λειτουργεί με τη μορφή της ανώνυμης εταιρείας. Όπως όλες οι ανώνυμες εταιρείες η ΤτΕ διοικείται από την Γενική Συνέλευση τις αποφάσεις της οποίας υλοποιεί το Διοικητικό Συμβούλιο που καλείται Γενικό Συμβούλιο. Η Διοίκηση συνεργάζεται και έχει την υποστήριξη του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής και της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων.

Από τον Ιανουάριο του 2001 η ΤτΕ είναι ενταγμένη στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και λειτουργεί βάσει των αξόνων πολιτικής και των οδηγιών της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Παράλληλα η ΤτΕ ανήκει και στο Ευρωσύστημα, το οποίο πέραν της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας περιλαμβάνονται και οι υπόλοιπες εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών που ανήκουν στη ζώνη του Ευρώ. Για την ένταξη αυτή απαιτήθηκε η τροποποίηση του καταστατικού της η οποία έγινε με σχετικές αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης των μετόχων της. Στη συνέχεια η ένταξη και προσαρμογή της λειτουργίας της ΤτΕ στα δεδομένα της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλύφθηκε από τους νόμους 2609/11.5.1998 και 2832/13.6.2000, με τους οποίους κυρώθηκαν οι αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης των μετόχων, με τις οποίες τροποποιήθηκε το καταστατικό της.

Οι αρμοδιότητες της Τράπεζας διακρίνονται σε αυτές που εντάσσονται στο πλαίσιο του Ευρωσυστήματος και σε άλλες αρμοδιότητες, και συνοπτικά είναι οι εξής:

1. Αρμοδιότητες στο πλαίσιο του Ευρωσυστήματος

- Συμμετέχει στη χάραξη της ενιαίας νομισματικής πολιτικής της ζώνης του ευρώ και την εφαρμόζει στην Ελλάδα.

⁵ Αγγελόπουλος Χρ. Παναγιώτης, «Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα», 2010

- Διαχειρίζεται για λογαριασμό της ΕΚΤ μέρος των σε συνάλλαγμα και χρυσό διαθεσίμων της τελευταίας, σύμφωνα με τις οδηγίες της ΕΚΤ.
- Ασκεί την επίβλεψη των συστημάτων και των μέσων πληρωμών, με σκοπό τη διασφάλιση της σταθερότητας, της αξιοπιστίας και της αποδοτικότητάς τους. Στο πλαίσιο της αρμοδιότητας αυτής, παρακολουθεί και επιβλέπει, μεταξύ άλλων, το σύστημα πληρωμών ΔΙΑΣ και το Γραφείο Συμψηφισμού Αθηνών. Από τις 19 Μαΐου 2008, συμμετέχει στο Target2, το νέο διευρωπαϊκό σύστημα ταχείας μεταφοράς κεφαλαίων και διακανονισμού σε συνεχή χρόνο.
- Προωθεί ρυθμίσεις για τη διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και την αποτελεσματική διαχείριση χρηματοπιστωτικών κρίσεων.
- Συλλέγει στατιστικά στοιχεία από νομισματικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (δηλαδή, τις τράπεζες και τα αμοιβαία κεφάλαια διαχείρισης διαθεσίμων).
- Εκδίδει τραπεζογραμμάτια ευρώ, τα οποία κυκλοφορούν ως νόμιμο χρήμα, μετά από έγκριση της ΕΚΤ, και είναι αρμόδια για την κυκλοφορία και διαχείριση των τραπεζογραμματίων και κερμάτων ευρώ στην Ελλάδα.
- Φροντίζει για την προμήθεια των αναγκαίων ποσοτήτων ανά αξία, είτε από το Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών (ΙΕΤΑ), είτε από διασυνοριακές χρηματοποστολές, καθώς και για την ασφαλή αποθήκευση, διακίνηση και την επανακυκλοφορία ή την καταστροφή τους και μεριμνά για τον ομαλό εφοδιασμό της οικονομίας.

2. Άλλες Αρμοδιότητες της Τράπεζας της Ελλάδος

- Εποπτεύει τα πιστωτικά ιδρύματα καθώς και ορισμένες κατηγορίες επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα της οικονομίας.
- Εποπτεύει και ελέγχει τις ασφαλιστικές και αντασφαλιστικές επιχειρήσεις καθώς και τους διαμεσολαβητές στις ασφαλίσεις.
- Έχει την ευθύνη για τη διαχείριση και τη λειτουργία του Συστήματος Παρακολούθησης Συναλλαγών επί Τίτλων με Λογιστική Μορφή (Άυλοι Τίτλοι).
- Έχει την ευθύνη της λειτουργίας της Ηλεκτρονικής Δευτερογενούς Αγοράς Τίτλων (ΗΔΑΤ).
- Έχει αναλάβει το χρηματικό διακανονισμό των συναλλαγών της ΕΧΑΕ μέσω του συστήματος SMART (System for Money Settlement of Athex Reconciled Transactions).

- Κατέχει και διαχειρίζεται τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας στα οποία περιλαμβάνονται τα σε συνάλλαγμα και χρυσό διαθέσιμα της Τράπεζας της Ελλάδος και του Ελληνικού Δημοσίου.
- Εξυπηρετεί το Ελληνικό Δημόσιο ως ταμίας και εντολοδόχος του.
- Καταρτίζει και δημοσιεύει στατιστικά στοιχεία που αφορούν την ελληνική οικονομία και διενεργεί εξειδικευμένες στατιστικές έρευνες.
- Δημοσιεύει εκθέσεις και διεξάγει ερευνητικό έργο στο πλαίσιο της παρακολούθησης και ανάλυσης της οικονομικής συγκυρίας και της νομισματικής πολιτικής.

ii. Εμπορικές Τράπεζες

Έως την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, οι εμπορικές τράπεζες αποτέλεσαν τη σημαντικότερη μορφή χρηματοπιστωτικού οργανισμού με δυνατότητα προσφοράς των περισσότερων χρηματοοικονομικών προϊόντων. Η εμπειρία αυτή των εμπορικών τραπεζών, σε συνδυασμό με το μέγεθός τους αποτελεί το συγκριτικό τους πλεονέκτημα στις σημερινές απελευθερωμένες αγορές με αποτέλεσμα την άμεση υιοθέτηση και προσφορά των υπηρεσιών στο σύγχρονο πιστωτικό ίδρυμα. Η εμπειρία τους αυτή σχετίζεται τόσο με την άντληση κεφαλαίων, πέραν των καταθέσεων, και με τη χρήση πολλών άλλων προϊόντων άντλησης όσο και με τη διοχέτευση των κεφαλαίων αυτών στην οικονομία με τη χορήγηση κάθε μορφής χρηματοδότησης και με τη μορφή επένδυσης, διαμορφώνοντας έτσι ένα ευρύ χαρτοφυλάκιο τοποθετήσεων.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες οι εμπορικές τράπεζες κάλυψαν τρία στάδια, όσον αφορά στην άντληση και τοποθέτηση κεφαλαίων. Τα στάδια αυτά περιλαμβάνουν το στάδιο της διαχείρισης ενεργητικού, το στάδιο διαχείρισης του παθητικού και το σύγχρονο στάδιο διαχείρισης ενεργητικού παθητικού.

Παραδοσιακά οι εργασίες των εμπορικών τραπεζών διακρίνονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες:

Παθητικές Εργασίες

Στις παθητικές εργασίες περιλαμβάνονται οι κάθε μορφής καταθέσεις (όψεως, ταμιευτηρίου, προθεσμίας κτλ) καθώς και κάθε άλλης μορφής δραστηριότητα για άντληση και προσέλκυση κεφαλαίων από διαφορετικές πηγές.

Μεσολαβητικές Εργασίες

Στις μεσολαβητικές εργασίες περιλαμβάνονται όλες οι υπηρεσίες που προέρχονται από τις εμπορικές τράπεζες έναντι αμοιβής ή προμήθειας, εκτός του επιτοκίου, όπως κίνηση κεφαλαίων, εισπράξεις αξιών, μεσολάβηση στις εισαγωγές εξαγωγές, φύλαξη τίτλων, ενοικίαση θυρίδων, αγοραπωλησία συναλλάγματος.

Ενεργητικές Εργασίες

Στις ενεργητικές εργασίες περιλαμβάνονται οι χρηματοδοτήσεις και οι λοιπές εργασίες παροχής πίστης, όπως οι εγγυητικές επιστολές ή οι ενέγγυες πιστώσεις, καθώς και οι επενδύσεις κάθε μορφής όπως οι τοποθετήσεις σε χρεόγραφα ή σε ξένα νομίσματα.

iii. Συνεταιριστικές τράπεζες

Οι Συνεταιριστικές τράπεζες αποτελούν έναν από τους πλέον διαδεδομένους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Η ίδρυση, οργάνωση και η λειτουργία των τραπεζών αυτών στηρίζονται στις αρχές της συνεταιριστικής επιχείρησης. Κυρίαρχο όργανο τους είναι η Γενική Συνέλευση, τις αποφάσεις της οποίας υλοποιεί το Διοικητικό Συμβούλιο το οποίο απαρτίζεται από εκλεγμένα μέλη. Σκοπός των Συνεταιριστικών Τραπεζών είναι η εξυπηρέτηση και προώθηση των συμφερόντων των μελών τους. Δεδομένου ότι δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές, αντλούν κεφάλαια από τις αποταμιεύσεις της περιοχής τους, και με τη χρηματοδότηση των μελών τους που η επιχειρηματική τους δραστηριότητα καλύπτει την ίδια περιοχή, ουσιαστικά αξιοποιούν τα κεφάλαια αυτά για την ανάπτυξή της.

Στη χώρα μας οι Συνεταιριστικές τράπεζες άρχισαν να αναπτύσσονται από την αρχή της δεκαετίας του 1990 και έχουν τη νομική μορφή του Πιστωτικού Συνεταιρισμού Περιορισμένης Ευθύνης. Η ίδρυση και η λειτουργία τους διέπεται από τις διατάξεις του ν.1667/86 και του ν.3601/2007 καθώς και από τις διατάξεις των Π.Δ.Τ.Ε2258/02.11.93, 2413/97 και 2471/01.

iv. Ειδικά Πιστωτικά Ιδρύματα

Στη χώρα μας λειτουργούν σήμερα δυο ειδικοί χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί που καλύπτουν ο καθένας συγκεκριμένες ανάγκες της οικονομίας και οι οποίοι έχουν εξαιρεθεί από την εφαρμογή του ν.2076/92.

Συνοπτικά οι δύο αυτοί οργανισμοί είναι:

α) Το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων

Το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων αποτελεί αυτόνομο Ν.Π.Δ.Δ. λειτουργεί κάτω από τη γενική εποπτεία του Υπουργείου Οικονομικών και για τις

πιστοδοτικές του λειτουργίες ελέγχεται από την Τράπεζα της Ελλάδος. Το Ταμείο Παρακαταθηκών και δανείων δέχεται καταθέσεις ιδιωτών αλλά κυρίως δέχεται καταθέσεις Ν.Π.Δ.Δ. και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης. Επίσης δέχεται παρακαταθήκες κυρίως μετρητών ή κρατικών ομολογιών ή εντόκων γραμματίων του Ελληνικού Δημοσίου ή κινητών τιμαλφών ή άλλων αξιόγραφων. Το Ταμείο δεν καταβάλλει τόκους για τις παρακαταθήκες. Η πιστωτική του δραστηριότητα συνίσταται σε λειτουργίες ανάλογες με αυτές του Ταχυδρομικού Ταμειυτηρίου.

β) Το Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο

Το Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο (Τ.Τ.) ήταν δημόσια υπηρεσία που λειτουργούσε κάτω από τον έλεγχο του Υπουργείου Μεταφορών και Επικοινωνιών αλλά για τις πιστωτικές του εργασίες υπαγόταν στον έλεγχο της Τράπεζας της Ελλάδος. Το Τ.Τ. διατηρούσε γραφεία σε όλα τα Ταχυδρομεία της χώρας. Οι καταθέσεις στο Τ.Τ. ήταν εγγυημένες από το κράτος. Η πιστωτική δραστηριότητά του συνίστατο στη χορήγηση στεγαστικών δανείων σε δημόσιους υπαλλήλους, σε υπαλλήλους Ν.Π.Δ.Δ., σε μακροχρόνια δάνεια σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και σε χρηματοδότηση του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων αγοράζοντας έντοκα γραμμάτια και ομολογίες του Δημοσίου και των δημοσίων επιχειρήσεων. Σήμερα το Τ.Τ. λειτουργεί ως πιστωτικό ίδρυμα και παρέχει ευρύ φάσμα τραπεζικών εργασιών σε φυσικά και νομικά πρόσωπα.

2.3 Φορείς που Δραστηριοποιούνται στο Ελληνικό

Χρηματοπιστωτικό Σύστημα

Λόγω της παγκοσμιοποίησης της τραπεζικής αγοράς, της ελεύθερης κυκλοφορίας ανθρώπων, επιχειρήσεων και κεφαλαίων και των δυνατοτήτων που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία επικοινωνιών, οι έλληνες συναλλασσόμενοι μπορούν σήμερα να αναζητούν και να επιλέγουν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες από έναν πολύ μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων και τους ανά τον κόσμο ανταποκριτές ή συνεργάτες τους. Σύμφωνα με πρόσφατες σχετικές έρευνες της ΤτΕ σήμερα στη χώρα μας προσφέρονται τραπεζικά προϊόντα και υπηρεσίες από 467, έναντι 462 το προηγούμενο έτος, πιστωτικούς οργανισμούς.

Συγκεκριμένα στη χώρα μας λειτουργούν:

- 62 πιστωτικά ιδρύματα με έδρα ή υποκαταστήματα στην Ελλάδα.

- 351 πιστωτικά ιδρύματα με έδρα σε άλλο κράτος μέλος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ), που παρέχουν στην Ελλάδα υπηρεσίες χωρίς επί τόπου παρουσία τους.
- 54 λοιπές εταιρείες του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

(α) Πιστωτικά ιδρύματα με έδρα ή υποκαταστήματα την Ελλάδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΤτΕ, τον Απρίλιο του 2011, ήταν στην Ελλάδα εγκατεστημένα και λειτουργούσαν 62 πιστωτικά ιδρύματα έναντι 65 τον Νοέμβριο του 2010, εκ των οποίων:

- 34 πιστωτικά ιδρύματα (18 εμπορικές και 16 συνεταιριστικές τράπεζες) που έχουν καταστατική έδρα στην Ελλάδα, έχουν αδειοδοτηθεί και εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος και υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης (κοινοτικό διαβατήριο) σύμφωνα με τις διατάξεις του ν.3601/2007.
- 22 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα σε άλλο κράτος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης (κοινοτικό διαβατήριο) του ν.3601/2007, εποπτευόμενα από τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους καταγωγής των πιστωτικών ιδρυμάτων.
- 5 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης και εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος, καθώς δεν υπάγονται στο καθεστώς αμοιβαίας αναγνώρισης.
- 1 πιστωτικό ίδρυμα που έχει εξαιρεθεί από την εφαρμογή του ν.3601/2007 δηλαδή το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων.

Έως το τέλος Απριλίου 2011 αποχώρησαν από τη χώρα μας τρία υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων με έδρα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ ένα πιστωτικό ίδρυμα άρχισε να λειτουργεί ως υποκατάστημα πιστωτικού ιδρύματος με έδρα άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται αναλυτικά τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα όπως παρουσιάζονται σε πρόσφατη μελέτη του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας:

Πίνακας 2-1: Τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα είναι

α/α	Όνομασία	Αριθμός μονάδων
1	Εθνική Τράπεζα Ελλάδος	592
2	Alpha Bank	406
3	Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος	399
4	EFG ErobankErgasias	489
5	Τράπεζα Πειραιώς	357
6	Γενική Τράπεζα Ελλάδος	147
7	Marfin-Egnatia	156
8	Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος	478
9	Attica Bank	69
10	Millennium Bank	179
11	Proton Τράπεζα	32
12	Τράπεζα Probank	59
13	Πανελλήνια Τράπεζα	30
14	First Business Bank	20
15	T Bank	72
16	Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο	144
17	Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων	3
18	Aegean Baltic bank	1

Πηγή: «Η μορφολογία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις», ΟΕΕ 2010

Ακολουθώς, στον πίνακα 2 παρατίθενται τα υποκαταστήματα των αλλοδαπών τραπεζών που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα:

Πίνακας 2-2: Αλλοδαπές Τράπεζες που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα

α/α	Όνομασία	Αριθμός μονάδων
1	Bayerische HVb	1
2	HSBC Bank	27
3	BNP Paribas (Hellas)	1
4	ABN AMRO Bank NV	2
5	CETELEM	2
6	Royal Bank of Scotland	1
7	INTESA SAN PAOLO SpA	1
8	CITIBANK	85
9	FCE Bank Pic	1
10	EUROHYPO AG.	1
11	Union de Creditos Inmobiliarios	4
12	FIDIS BANK	1
13	Τράπεζα Κύπρου	253
14	BNP Securities Services	1
15	Fortis Bank	1
16	Daimlerchrysler Bank Polska	
17	Deutsche Bank	
18	Banka IMI	

19	Bank of America National Association	1
20	American Express	3
21	American Bank of Albania	4
22	KEDR	

Πηγή: «Η μορφολογία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις», ΟΕΕ 2010

Τέλος, στον πίνακα 3 παρατίθενται οι πιστωτικοί συνεταιρισμοί, όπως αποτυπώνονται στην ίδια μελέτη:

Πίνακας 2-3: Πιστωτικοί Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα

α/α	Όνομασία	Αριθμός μονάδων
1	Συνεταιριστική Τράπεζα Ν. Έβρου	5
2	Αχαϊκή Συνεταιριστική Τράπεζα	10
3	Συνεταιριστική Τράπεζα Δωδεκανήσου	18
4	Συνεταιριστική Τράπεζα Χανίων	24
5	Παγκρήτια Συνεταιριστική Τράπεζα	
6	Συνεταιριστική Τράπεζα Ηπείρου	
7	Συνεταιριστική Τράπεζα Λαμίας	6
8	Συνεταιριστική Τράπεζα Θεσσαλίας	6
9	Συνεταιριστική Τράπεζα Ν. Καρδίτσας	1
10	Συνεταιριστική Τράπεζα Κορινθίας	1
11	Συνεταιριστική Τράπεζα Ευβοίας	7
12	Συνεταιριστική Τράπεζα Πιερίας «Ολυμπιακή Πίστη»	1
13	Συνεταιριστική Τράπεζα Δράμας	2
14	Συνεταιριστική Τράπεζα Λέσβου – Λήμνου	3
15	Συνεταιριστική Τράπεζα Σερρών	1
16	Συνεταιριστική Τράπεζα Δυτικής Μακεδονίας	2

Πηγή: «Η μορφολογία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις», ΟΕΕ 2010

(β) Πιστωτικά ιδρύματα που παρέχουν στην Ελλάδα υπηρεσίες εξ αποστάσεως

Αθροιστικά με τα προαναφερθέντα πιστωτικά ιδρύματα που έχουν μόνιμη εμπορική παρουσία στην Ελλάδα, τραπεζικές υπηρεσίες (πληρωμών ή χρηματοδότησης) έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν, και παρέχουν, 351 πιστωτικά ιδρύματα (έναντι 334 τον Απρίλιο του 2010), τα οποία εδρεύουν σε άλλο κράτος μέλος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ). Τα εν λόγω πιστωτικά ιδρύματα εποπτεύονται από τις αρμόδιες αρχές της χώρας καταγωγής τους και, κατά τα προβλεπόμενα από τον ν.3601/2007, έχουν απλώς γνωστοποιήσει στην Τράπεζα της Ελλάδος «ενδιαφέρον παροχής υπηρεσιών χωρίς εγκατάσταση». Στον πίνακα 4 παρατίθεται η κατανομή τους όπως είχε τον Μάιο του 2011 ανάλογα με την χώρα προέλευσης, ενώ εντός παρενθέσεως δίνονται και οι αντίστοιχοι αριθμοί για το 2010.

Πίνακας 2-4: Πιστωτικά Ιδρύματα με έδρα σε άλλο κράτος μέλος του ΕΟΧ

Χώρα Προέλευσης	Αριθμός ιδρυμάτων	Χώρα Προέλευσης	Αριθμός ιδρυμάτων
Αυστρία	28 (27)	Κύπρος	7 (5)
Βέλγιο	6 (5)	Λιχτενστάιν	3 (3)
Γαλλία	40 (38)	Λουξεμβούργο	33 (34)
Γερμανία	46 (43)	Μάλτα	7 (5)
Γιβραλτάρ	6 (5)	Νορβηγία	2 (2)
Δανία	4 (5)	Ολλανδία	26 (25)
Εσθονία	1 (1)	Ουγγαρία	2 (2)
Ηνωμένο Βασίλειο	79 (75)	Πολωνία	1 (1)
Ιρλανδία	30 (29)	Πορτογαλία	3 (3)
Ισλανδία	1 (1)	Σουηδία	3 (4)
Ισπανία	6 (6)	Τσεχία	1 (1)
Ιταλία	9 (8)	Φινλανδία	7 (6)
Σύνολο			351 (334)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Πίνακες εποπτευομένων ιδρυμάτων, Μάιος 2011

Όπως παρατηρείται, στο χρονικό διάστημα, Απρίλιος 2010-Μάιος 2011 ο αριθμός των πιστωτικών ιδρυμάτων αυτής της κατηγορίας αυξήθηκε περίπου κατά 5%. Στην αύξηση αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν τα πιστωτικά ιδρύματα από Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία και Γαλλία. Ενδεικτικό είναι ότι το 70% των πιστωτικών ιδρυμάτων που παρέχουν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες είναι εγκατεστημένα και λειτουργούν σε κράτη μέλη της ευρωζώνης. Μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης μόνο πιστωτικά ιδρύματα εγκατεστημένα στη Σλοβενία και Σλοβακία δεν έχουν εκφράσει στην Τράπεζα της Ελλάδος σχετικό ενδιαφέρον.

(γ) Λοιπές εταιρείες του χρηματοπιστωτικού συστήματος

Στην Ελλάδα εκτός των προαναφερθέντων πιστωτικών ιδρυμάτων λειτουργούν άλλες 54 εταιρείες (έναντι 57 τον Απρίλιο του 2010) του χρηματοπιστωτικού συστήματος, οι οποίες εξειδικεύονται στην παροχή συγκεκριμένων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών με μόνη εξαίρεση την αποδοχή καταθέσεων από το κοινό, υπηρεσία που σύμφωνα με τη νομοθεσία επιτρέπεται να παρέχουν μόνο τα πιστωτικά ιδρύματα. Οι εταιρείες αυτές εποπτεύονται επίσης από την Τράπεζα της Ελλάδος. Στον ακόλουθο πίνακα παρατίθεται η κατανομή τους:

Πίνακας 2-5

	Αριθμός Εταιρειών
Ανταλλακτήρια Συναλλάγματος	10 (13)
Εταιρείες Χρηματοδοτικής Μίσθωσης (Leasing)	12 (12)
Εταιρείες Πρακτορείας Επιχειρηματικών Απαιτήσεων (Factoring)	5 (5)
Εταιρείες Παροχής Πιστώσεων	4(4)
Ιδρύματα Ηλεκτρονικού Χρήματος (χωρίς εγκατάσταση)	11 (10)
Χρηματοδοτικά Ιδρύματα (χωρίς εγκατάσταση)	2 (2)
Ιδρύματα Πληρωμών	7 (11)
Αντιπρόσωποι Ιδρυμάτων Πληρωμών	3
Σύνολο	54 (57)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Πίνακες εποπτευομένων ιδρυμάτων, Μάιος 2011

Με εξαίρεση τα ανταλλακτήρια συναλλάγματος, ο αριθμός των εταιρειών των υπόλοιπων κατηγοριών παρουσιάστηκε αμετάβλητος ως προς τους απόλυτους αριθμούς των δραστηριοποιημένων εταιρειών. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει το έντονο ενδιαφέρον διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών για την ελληνική αγορά και τον έντονο μεταξύ τους ανταγωνισμό στην παροχή εξειδικευμένων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Επίσης, από το Μάιο του 2011, δύο ανταλλακτήρια και τέσσερις εταιρείες παροχής πιστώσεων έχουν πάρει άδεια από την Τράπεζα της Ελλάδος και ασκούν δραστηριότητα σύμφωνα με τις ΠΔ/ΤΕ αριθμ.2641/2011 και 2622/2010, αντίστοιχα δύνανται να παρέχουν κάποιες από τις υπηρεσίες πληρωμών του άρθρου 4του ν.3862/2010.Τέλος θα πρέπει να σημειωθεί πως, τον Μάιο του2011, δεκαπέντε τράπεζες, από εννέα ευρωπαϊκές χώρες διατηρούσαν στη χώρα μας γραφεία αντιπροσωπείας.

2.4 Το θεσμικό πλαίσιο της λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων⁶

Ο ρόλος της Τράπεζας της Ελλάδος

Σύμφωνα με το άρθρο 55 Α του καταστατικού της η Τράπεζα της Ελλάδος ασκεί εποπτεία επί των πιστωτικών ιδρυμάτων που εδρεύουν στην Ελλάδα. Η εποπτεία ασκείται με βάση το νέο πλαίσιο «Βασιλεία II», όπως έχει ενσωματωθεί

⁶ Αγγελόπουλος Χρ. Παναγιώτης, «Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα», 2010

στην ελληνική νομοθεσία, καθώς και με το κανονιστικό πλαίσιο που έχει διαμορφώσει η Τράπεζα της Ελλάδος, κυρίως για την χορήγηση άδειας λειτουργίας, τον έλεγχο της κεφαλαιακής επάρκειας και των κινδύνων των εποπτευόμενων ιδρυμάτων, της ρευστότητας, της επάρκειας και αποτελεσματικότητας της εταιρικής διακυβέρνησης και των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, περιλαμβανομένων των διαδικασιών για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για την νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η Τράπεζα της Ελλάδος καθορίζει επίσης κανόνες για τη διαφάνεια και σαφήνεια των όρων συναλλαγών. Η αρμοδιότητα της εποπτείας περιλαμβάνει την παρακολούθηση της εφαρμογής του σχετικού πλαισίου και την δυνατότητα λήψης διορθωτικών μέτρων και επιβολής διοικητικών κυρώσεων.

Στο πλαίσιο λοιπόν της ασκούμενης προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων, η Τράπεζα της Ελλάδος μπορεί:

1. Να διορίζει Επίτροπο, αν το πιστωτικό ίδρυμα δεν μπορεί ή αρνείται να αυξήσει τα ίδια κεφάλαιά του ή αν παρακωλύει με οποιονδήποτε τρόπο τον έλεγχο από την Τράπεζα της Ελλάδος ή τέλος αν παραβαίνει διατάξεις νόμων, αποφάσεων ή κανονισμών των νομισματικών αρχών.

2. Να παρατείνει το χρόνο εκπλήρωσης ορισμένων ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του πιστωτικού ιδρύματος, όταν αυτό παρουσιάζει σημαντικά μειωμένη ρευστότητα, με πιθανολογούμενη ανεπάρκεια ιδίων κεφαλαίων. Συνήθως η παράταση έχει χρονική ισχύ για δυο μήνες, η οποία όμως μπορεί να παραταθεί και για ένα ακόμη μήνα.

3. Να ανακαλέσει τη άδεια λειτουργίας ενός πιστωτικού ιδρύματος, όταν το πιστωτικό ίδρυμα δεν κάνει χρήση της άδειας μέσα σε διάστημα δώδεκα μηνών από την χορήγησή της ή όταν παραιτείται ρητώς από αυτήν. Το ίδιο ισχύει και αν έχει πάψει να ασκεί τη δραστηριότητά του για το χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των έξι μηνών. Όμοια, αν η άδεια αυτού έχει χορηγηθεί με βάση ψευδείς ή παραπλανητικές δηλώσεις.

Η Επιτροπή της Βασιλείας II

Σε διεθνές επίπεδο, ο κύριος φορέας ο οποίος επεξεργάζεται κανόνες για την διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι η Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία. Η Επιτροπή ιδρύθηκε στο

τέλος του 1974 μετά από πρωτοβουλία των διοικητών των Κεντρικών Τραπεζών με σκοπό την διαμόρφωση ομοιόμορφων κανόνων ελέγχου και εποπτικών πρακτικών για το τραπεζικό σύστημα. Σήμερα η επιτροπή απαρτίζεται από 13 χώρες (Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, Καναδάς, Ιαπωνία).

Το ισχύον σύστημα κανόνων της αναφορικά με την κεφαλαιακή επάρκεια των διεθνών τραπεζών διαμορφώθηκε σταδιακά από τον Ιούλιο του 1988, όταν δημοσιεύθηκε το Σύμφωνο της Βασιλείας για την Κεφαλαιακή Επάρκεια με τίτλο «Διεθνή Σύγκλιση της Κεφαλαιακής Μέτρησης και των Κεφαλαιακών Προτύπων» Το αρχικό αυτό κείμενο τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε αρκετές φορές, με σημαντικότερη τροποποίηση να πραγματοποιείται το 1996 με σκοπό να συμπεριληφθούν και οι κίνδυνοι αγοράς.

Τον Ιούνιο του 1999 η Επιτροπή λαμβάνοντας υπόψη τις ραγδαίως μεταβαλλόμενες συνθήκες στον χρηματοοικονομικό χώρο αποφάσισε να προχωρήσει σε εκτεταμένες διαβουλεύσεις για την τροποποίηση των διατάξεων του Συμφώνου του 1988. Αποτέλεσμα των διαβουλεύσεων ήταν το αναθεωρημένο πλαίσιο για την Κεφαλαιακή Επάρκεια των τραπεζών, γνωστό ως «Βασιλεία II» με βάση το κείμενο που δημοσιεύθηκε τον Ιούνιο του 2004 και το κείμενο εφαρμογής του 2006.

Το νέο κείμενο προσεγγίζει αρτιότερα τη φύση των κινδύνων που ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα αναλαμβάνει. Με αυτό τον τρόπο προάγεται η ενισχυμένη διαχείριση του κινδύνου από αυτά, ενισχύοντας τη σταθερότητα του συνολικού συστήματος, την εμπιστοσύνη των επενδυτών προς αυτό και την προστασία των καταναλωτών.

Το προτεινόμενο από την Επιτροπή νέο πλαίσιο Κεφαλαιακής Επάρκειας περιλαμβάνει τους ακόλουθους τρεις πυλώνες:

- Πρώτος Πυλώνας: Ελάχιστες Κεφαλαιακές Απαιτήσεις
- Δεύτερος Πυλώνας: Εποπτεία της Κεφαλαιακής Επάρκειας
- Τρίτος Πυλώνας: Αποτελεσματική ενημέρωση του κοινού και πειθαρχία μέσω της αγοράς

Πρώτος Πυλώνας – Ελάχιστες Κεφαλαιακές Απαιτήσεις

Ο πρώτος πυλώνας περιλαμβάνει το σύνολο των διαδικασιών προσδιορισμού των ελάχιστων εποπτικών κεφαλαιακών απαιτήσεων, δηλαδή τον

τρόπο με τον οποίο κάθε πιστωτικός οργανισμός εκτιμά το επίπεδο των εποπτικών κεφαλαίων που θα πρέπει να διακρατεί για την κάλυψη ολόκληρου του εύρους των κινδύνων στους οποίους εκτίθεται το σύνολο των δραστηριοτήτων του. Το νέο πλαίσιο δεν μεταβάλλει τον γενικό κανόνα του 8%, σύμφωνα με τον οποίο ένας πιστωτικός οργανισμός διαθέτει κεφαλαιακή επάρκεια αν διατηρεί εποπτικά κεφάλαια ισοδύναμα τουλάχιστον με το 8% των σταθμισμένων ως προς τον κίνδυνο στοιχείων ενεργητικού. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο με τις μεθόδους αξιολόγησης των κινδύνων και τις μεθόδους εκτίμησης του σταθμισμένου ως προς τον κίνδυνο ενεργητικού.

Η νέα προσέγγιση υπολογισμού των σταθμισμένων στοιχείων του ενεργητικού στοχεύει στην παροχή στις τράπεζες βελτιωμένων υπολογισμών κινδύνων, ώστε ο συντελεστής να ανταποκρίνεται περισσότερο στην πραγματικότητα. Σημειώνεται ότι η υφιστάμενη Συνθήκη αναφέρεται και προσδιορίζει τη μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου και των κινδύνων αγοράς (επιτοκίων, συναλλάγματος, παραγώγων).

Αναλυτικότερα, ο πρώτος πυλώνας του νέου Συμφώνου επιφέρει τις εξής αλλαγές:

1. Υπολογισμός Κεφαλαιακών Απαιτήσεων έναντι του Πιστωτικού Κινδύνου σύμφωνα με την Τυποποιημένη Προσέγγιση

Σύμφωνα με την Πράξη αυτή, καθορίζεται ο τρόπος υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων έναντι του πιστωτικού κινδύνου με την Τυποποιημένη Προσέγγιση (Standardised Approach). Στόχος της είναι η καθιέρωση αναλογικότερης, σε σχέση με το παρελθόν, σύνδεσης ιδίων κεφαλαίων και αναλαμβανόμενου κινδύνου.

2. Υπολογισμός Κεφαλαιακών Απαιτήσεων έναντι του Πιστωτικού Κινδύνου σύμφωνα με την Προσέγγιση Εσωτερικών Διαβαθμίσεων

Με την Πράξη αυτή εισήχθη στην ελληνική τραπεζική πραγματικότητα μια νέα μέθοδος υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων έναντι του πιστωτικού κινδύνου γνωστή ως μέθοδος εσωτερικών διαβαθμίσεων (Internal Rating Based Approach). Η μέθοδος αυτή περιλαμβάνει δυο εκδοχές. Τη Βασική Μέθοδο Εσωτερικών Διαβαθμίσεων (Foundation IRB Approach) και την Εναλλακτική (Προηγμένη) Μέθοδο Εσωτερικών Διαβαθμίσεων (Advanced IRB Approach). Οι βασικές παράμετροι για τη μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου είναι η

πιθανότητα αθέτησης υποχρέωσης του πιστούχου (Probability of Default) και η ζημιά του πιστωτικού ιδρύματος σε περίπτωση αθέτησης (Loss Given Default).

3. Υπολογισμός Σταθμισμένων Ανοιγμάτων για Θέσεις σε Τιτλοποίηση

Η τιτλοποίηση απαιτήσεων αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο άντλησης κεφαλαίων για τις τράπεζες διαμορφώνοντας ανοίγματα τα οποία λόγω των ιδιαιτεροτήτων τους αντιμετωπίζονται για λόγους Κεφαλαιακής Επάρκειας με ιδιαίτερες προσεγγίσεις. Το εν λόγω πλαίσιο καθορίζει εναλλακτικές μεθόδους για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών απαιτήσεων για ανοίγματα από τιτλοποιήσεις για την κάλυψη των κινδύνων που διατηρούν ή αποκτούν τα πιστωτικά ιδρύματα από την εν λόγω τεχνική.

4. Υπολογισμός Κεφαλαιακών Απαιτήσεων των Πιστωτικών Ιδρυμάτων για τον Κίνδυνο Αγοράς

Σύμφωνα με την Πράξη αυτή, αλλάζει ο τρόπος υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων έναντι του κινδύνου αγοράς (market risk), δηλαδή του κινδύνου που προκύπτει από τις διακυμάνσεις των επιτοκίων, των τιμών συναλλάγματος, των τιμών χρεογράφων, των τιμών των εμπορευμάτων που είναι διαπραγματεύσιμα σε οργανωμένες αγορές κ.ά. Η βασικότερη από τις αλλαγές αυτές αφορά την αντιμετώπιση των πρόσθετων παραγόντων κινδύνου που το κάθε πιστωτικό ίδρυμα οφείλει να λαμβάνει υπόψη, προκειμένου να εφαρμόσει το δικό του υπόδειγμα υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων.

5. Κίνδυνος Αντισυμβαλλομένου

Ως κίνδυνος αντισυμβαλλομένου ορίζεται η ζημιά που θα προκύψει εάν ο αντισυμβαλλόμενος δεν ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του, λαμβανομένων υπόψη και των πιθανών διακυμάνσεων των τιμών αγοράς των χρηματοπιστωτικών μέσων που αφορά η συναλλαγή. Με την πράξη αυτή τα πιστωτικά ιδρύματα έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν νέες εξελιγμένες μεθόδους για τον υπολογισμό της αξίας των ανοιγμάτων, ειδικά από συναλλαγές τύπου πώλησης και επαναγοράς (Repos) και από συμβάσεις παραγώγων προκειμένου να υπολογιστούν οι κεφαλαιακές απαιτήσεις έναντι του κινδύνου αντισυμβαλλομένου.

6. Ελάχιστες Κεφαλαιακές Απαιτήσεις των Πιστωτικών Ιδρυμάτων για το Λειτουργικό Κίνδυνο

Σύμφωνα με την Πράξη αυτή, υιοθετείται η έννοια της ελάχιστης κεφαλαιακής απαίτησης για την αντιμετώπιση του λειτουργικού κινδύνου, όπως αυτός ενδέχεται να προκύψει και να προκαλέσει ζημίες, λόγω της ανεπάρκειας των

λειτουργικών διαδικασιών του κάθε πιστωτικού ιδρύματος, των λαθών των φυσικών προσώπων-χειριστών, των αστοχιών που αφορούν το νομικό κίνδυνο κ.ά. Στο πλαίσιο της Πράξης αυτής, παρέχεται η δυνατότητα στα πιστωτικά ιδρύματα να επιλέγουν ανάμεσα στην τυποποιημένη ή εξελιγμένη προσέγγιση για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών απαιτήσεων για τον κίνδυνο αυτό.

Δεύτερος Πυλώνας-Εποπτεία της Κεφαλαιακής Επάρκειας

Ο δεύτερος Πυλώνας της νέας Συνθήκης αφορά την διαδικασία συνολικής εποπτικής αξιολόγησης. Αποτελεί σημαντική καινοτομία του νέου Συμφώνου και αναγκαίο συμπλήρωμα του πρώτου Πυλώνα. Η προσέγγιση αυτή θεωρείται απαραίτητη για την αποτελεσματική διοίκηση των τραπεζών και την εποπτεία αυτών. Στα πλαίσια της αποτελεσματικής εποπτείας η πράξη αυτή εισάγει γενικές αρχές ώστε να διασφαλίζεται η κεφαλαιακή επάρκεια των Πιστωτικών Ιδρυμάτων και επιβάλλει την ανάπτυξη συστήματος αναγνώρισης, παρακολούθησης και μέτρησης κινδύνων, από κάθε τράπεζα που δεν καλύπτονται από τον πρώτο Πυλώνα. Παράλληλα καθιερώνει την εποπτική διαδικασία εσωτερικού ελέγχου ενός χρηματοπιστωτικού οργανισμού, σύμφωνα με την οποία οι εποπτικές αρχές θα μπορούν να διακρίνουν αν ένα πιστωτικό ίδρυμα έχει εγκαταστήσει ασφαλείς εσωτερικές μεθόδους για την αξιολόγηση επάρκειας κεφαλαίων

Στα σημαντικά θέματα της νέας Συνθήκης συμπεριλαμβάνεται και η αναγκαιότητα διαμόρφωσης και εφαρμογής ενός stress test, το οποίο λαμβάνει υπόψη ακραία, σενάρια ώστε να υπολογίζει και την επίδραση ακραίων οικονομικών εξελίξεων στη λειτουργία των τραπεζών.

Ένα άλλο θέμα που αναδεικνύεται είναι ο επανέλεγχος της αντιμετώπισης θεμάτων όπως η πυκνότητα των κινδύνων και η αντιμετώπιση των κινδύνων που συνεχίζουν να υπάρχουν μετά την αξιοποίηση των εξασφαλίσεων.

Ο δεύτερος πυλώνας διέπεται από τις εξής αρχές:

Αρχή 1: Οι πιστωτικοί οργανισμοί πρέπει να διαθέτουν διαδικασίες αξιολόγησης, καθώς και στρατηγικές διατήρησης της κεφαλαιακής τους επάρκειας, συμβατές με το προφίλ κινδύνου που τους χαρακτηρίζει.

Αρχή 2: Οι εποπτικές αρχές πρέπει να επιβλέπουν και να αξιολογούν τις εσωτερικές εκτιμήσεις και στρατηγικές των πιστωτικών οργανισμών αναφορικά με την κεφαλαιακή τους επάρκεια, όπως επίσης και την ικανότητά τους να ελέγχουν και να διασφαλίζουν την εναρμόνισή τους με τους εποπτικούς κανόνες και τα

εποπτικά όρια. Οι εποπτικές αρχές πρέπει να αναλαμβάνουν την κατάλληλη εποπτική δράση αν δεν ικανοποιούνται από τις αναληφθείσες ενέργειες εκ μέρους των πιστωτικών οργανισμών

Αρχή 3: Οι εποπτικές αρχές πρέπει να απαιτούν από τους πιστωτικούς οργανισμούς να λειτουργούν με κεφάλαια υψηλότερα των ελάχιστων απαιτούμενων.

Αρχή 4: Οι εποπτικές αρχές πρέπει να παρεμβαίνουν σε πρώιμα στάδια, προκειμένου να αποτρέπουν τη μείωση των εποπτικών κεφαλαίων σε επίπεδα που δεν αντιστοιχούν στα χαρακτηριστικά κινδύνου κάθε πιστωτικού οργανισμού και που απαιτούν άμεση ανάληψη διορθωτικών ενεργειών αν η κεφαλαιακή επάρκεια δεν αποκαθίσταται εγκαίρως.

Τρίτος Πυλώνας-Αποτελεσματική Ενημέρωση του Κοινού και Πειθαρχία μέσω της Αγοράς

Με τον τρίτο Πυλώνα η Επιτροπή επιδιώκει να ενθαρρύνει την πειθαρχία μέσω της αγοράς. Με τις διατάξεις αυτές ουσιαστικά ρυθμίζεται η υποχρέωση των τραπεζών να δημοσιοποιούν ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία τα οποία σχετίζονται με τους αναλαμβανόμενους κινδύνους, με την μέθοδο παρακολούθησης των κινδύνων αλλά και με τις αρχές εταιρικής διακυβέρνησης που εφαρμόζουν ώστε να δίνουν τη δυνατότητα στους επενδυτές να αξιολογούν σωστά τις τοποθετήσεις τους στον τραπεζικό κλάδο.

Παράλληλα, ορίζεται η συχνότητα δημοσιοποίησης, ο τρόπος και τα μέσα αυτής και επαλήθευσης των πληροφοριών. Οι πληροφορίες αυτές πρέπει να δημοσιοποιούνται τουλάχιστον μια φορά το χρόνο στην ιστοσελίδα του πιστωτικού ιδρύματος.

Ευρωσύστημα

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μαζί με τις κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών που ανήκουν στη ζώνη του ευρώ, συμπεριλαμβανομένης και της Τράπεζας της Ελλάδος, συναποτελούν το Ευρωσύστημα. Σκοπός του είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών, η διαφύλαξη της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και η προώθηση της χρηματοπιστωτικής ενοποίησης της Ευρώπης. Με την έννοια αυτή ενεργεί και ως κύρια χρηματοπιστωτική αρχή στη ζώνη του

ευρώ. Για την επίτευξη των στόχων της διαμορφώνει τις κατάλληλες πολιτικές τις οποίες εφαρμόζουν στα επιμέρους κράτη-μέλη οι εθνικές κεντρικές τράπεζες.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μαζί με τις κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών έχουν δεσμευθεί να ενεργούν σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης και με βάση την αρχή της ανεξαρτησίας. Σε συνεργασία μεταξύ τους παρακολουθούν τις μεταβολές που προκύπτουν και επηρεάζουν τις αγορές χρήματος, λαμβάνοντας υπόψη το δημόσιο συμφέρον και τις ανάγκες της ζώνης του ευρώ ως συνόλου. Το Ευρωσύστημα, για να μπορεί να λειτουργεί αποτελεσματικά, έχει θέσει ορισμένες οργανωτικές αρχές τις οποίες θα πρέπει να τηρούν όλα τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ καθώς και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Οι αρχές αυτές είναι:

1. Η συμμετοχή. Θα πρέπει δηλαδή όλα τα μέλη του Ευρωσυστήματος να συμβάλλουν σε στρατηγικό και λειτουργικό επίπεδο στην επίτευξη των σκοπών του

2. Η συνεργασία. Θα πρέπει να υπάρχει εποικοδομητική συνεργασία από τα μέλη.

3. Η διαφάνεια και η λογοδοσία. Θα πρέπει όλες οι εθνικές κεντρικές τράπεζες να λειτουργούν με διαφάνεια και υπευθυνότητα.

4. Η διάκριση των δραστηριοτήτων του Ευρωσυστήματος. Οι δραστηριότητες του Ευρωσυστήματος διακρίνονται, κατά το δυνατόν, από τις δραστηριότητες των εθνικών κεντρικών τραπεζών που υπάγονται στην εθνική αρμοδιότητα.

5. Η συνοχή και η ενότητα. Το Ευρωσύστημα έχει ως αρχή να λειτουργεί ομαδικά ως μία οντότητα.

6. Η ανταλλαγή πόρων. Αυτό υποδηλώνει ότι, μεταξύ των μελών του Ευρωσυστήματος θα πρέπει να υπάρχει ανταλλαγή προσωπικού, τεχνογνωσίας και εμπειρίας.

7. Η αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα κατά τη λήψη των αποφάσεων, αλλά και στην έκφραση όλων των διαφορετικών απόψεων.

8. Η αποδοτικότητα ως προς το κόστος. Η Εκτελεστική Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και οι διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών των κρατών-μελών διαχειρίζονται τους πόρους του Ευρωσυστήματος με σύνεση και με γνώμονα τη σωστή σχέση κόστους ωφέλειας.

9. Η αξιοποίηση συνεργειών και η αποφυγή διπλής εκτέλεσης εργασιών. Το εξασφαλίζουν η αποτελεσματικότητα, η αποδοτικότητα και η άμεση ανάληψη

δράσης, καθώς και η αξιοποίηση της εμπειρίας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και των εθνικών κεντρικών τραπεζών.

2.5 Η Συμβολή του Τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία

Σήμερα, οι ελληνικές τράπεζες προσφέρουν ένα ευρύ φάσμα χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών προς τις ελληνικές επιχειρήσεις, το ελληνικό κράτος, άλλα και τα φυσικά πρόσωπα, συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη, στον εκσυγχρονισμό και στην επέκταση της παραγωγικής βάσης της ελληνικής οικονομίας. Παράλληλα μέσα από την ανάπτυξη αυτών των εργαλείων κατάφεραν να ανταπεξέλθουν στις συνεχώς εξελισσόμενες απαιτήσεις και ανάγκες των πελατών τους και ενίσχυσαν σημαντικά την δημιουργία μιας τοπικής αγοράς χρήματος και κεφαλαίου.

Η χρηματοδοτική δραστηριότητα των τραπεζών στην Ελλάδα τόσο των ελληνικών όσο και των αλλοδαπών συνέβαλε καθοριστικά στον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα ένας μεγάλος αριθμός μικρομεσαίων επιχειρήσεων να έχει επιβιώσει στην εγχώρια αγορά, δεδομένου του ανταγωνισμού που επικρατεί σε αυτήν από την παρουσία ξένων επιχειρήσεων οι οποίες έχουν εγκατασταθεί και λειτουργούν στην ελληνική επικράτεια. Ταυτόχρονα βοήθησε αρκετές επιχειρήσεις να αναπτύξουν τις δραστηριότητές τους στο εξωτερικό και κυρίως στις χώρες της Βαλκανικής.

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, από τα μέσα της δεκαετίας του '80, άρχισε να αναπτύσσει ένα ευρύτατο φάσμα εναλλακτικών επιλογών αναφορικά με τη διαχείριση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, καθώς και τη διαχείριση της ρευστότητας των ελληνικών επιχειρήσεων. Μία σειρά από καταθετικά και επενδυτικά προϊόντα, αλλά και ένα ευρύτατο φάσμα ασφαλιστικών υπηρεσιών προσφέρθηκαν στο ελληνικό κοινό, που είχε έτσι τη δυνατότητα να τοποθετεί κεφάλαια σε λογαριασμούς ποικίλων αποδόσεων τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό.

Επίσης, σημαντική είναι η συμβολή του τραπεζικού συστήματος και στον τομέα των μαζικών πληρωμών. Οι τράπεζες υιοθετώντας και εφαρμόζοντας σύγχρονα συστήματα πληρωμών διευκόλυναν σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη των οικονομικών συναλλαγών, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό,

μειώνοντας ταυτόχρονα και το κόστος των συναλλαγών. Παράλληλα διευκόλυνε και τις συναλλαγές που αφορούν την εξαγωγική δραστηριότητα των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα. Η ανάπτυξη των συστημάτων μείωσε το οικονομικό και διοικητικό κόστος των συναλλαγών των ιδιωτών με το κράτος και τα ασφαλιστικά ταμεία και ενίσχυσε τη διαφάνεια και την λειτουργία της ελληνικής κεφαλαιαγοράς.

Όμως η συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία δεν περιορίζεται μόνο στον τομέα των χρηματοοικονομικών συναλλαγών. Ο τραπεζικός κλάδος στην Ελλάδα απασχολεί ένα σημαντικό αριθμό εργαζομένων, ο οποίος τα τελευταία χρόνια αυξάνεται. Ο συνολικός αριθμός των εργαζομένων στο τραπεζικό σύστημα της χώρας από 61.295 το 2005 ανήλθε σε 65.673 στις αρχές του 2010, αύξηση σχεδόν 10%. Η εξέλιξη αυτή συνοδεύθηκε από αντίστοιχη αύξηση του αριθμού των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν στην Ελλάδα, από 3.543 το 2005 σε 4.115 το 2010.

Ακόμη, πέρα από τις πιο πάνω παρατηρήσεις αναφορικά με την συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι τράπεζες που δρουν και δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, συνεισφέρουν σημαντικά στα φορολογικά έσοδα του κράτους. Ο νόμος 3943/2011 (ΦΕΚ 66 Α 31.3.2011) προβλέπει ότι για τις διαχειριστικές χρήσεις που αρχίζουν από 01.01.2011 και μετά ο συντελεστής φορολογίας εισοδήματος των νομικών προσώπων ορίζεται σε 20% από 24% ενώ για τα κέρδη που διανέμονται εντός του 2011, διενεργείται παρακράτηση φόρου με 21%.

Επίσης, με το άρθρο 5 του νόμου 3845/2010 (ΦΕΚ 65 Α/6.5.2010) «*Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη Ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο*» επιβλήθηκε έκτακτη εισφορά κοινωνικής ευθύνης στο συνολικό καθαρό εισόδημα των νομικών προσώπων, οικονομικού έτους 2010, εφόσον αυτό υπερέβαινε το ποσό των €100.000.

Βάσει των παραπάνω, ενδεικτικά παρουσιάζεται στον Πίνακα 2.7 ο φόρος εισοδήματος των οκτώ μεγαλύτερων τραπεζικών ομίλων της χώρας μας. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία και με αναφορά πάντοτε στο συγκεκριμένο δείγμα τραπεζικών ομίλων, το σύνολο των φόρων που καταβλήθηκε το 2010, ανήλθε στα €766,3 εκατ. από €702,8 εκατ. το 2009, ήτοι αύξηση κατά 9%.

Πίνακας 2.6: Φόροι που καταβάλουν οι τράπεζες

ΦΟΡΟΙ						
	2009			2010		
	Τρέχουσας περιόδου & λοιποί φόροι	Έκτακτη εισφορά	Σύνολο	Τρέχουσας περιόδου & λοιποί φόροι	Έκτακτη εισφορά	Σύνολο
Εθνική Τράπεζα	116	48	164	182	79	261
EFG Eurobank	149	57	206	83	45	128
Alpha Bank	91	42	233	105	62	167
Τράπεζα Πειραιώς	56	34	90	64	25	89
Αγροτική Τράπεζα	6	0,8	6,8	46	0,3	46,3
Εμπορική Τράπεζα	43	-	43	17	-	17
Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο	19	7	26	27	4	31
Marfin Egnatia Bank	23	11	34	19	8	27
ΣΥΝΟΛΟ	503	199,8	702,8	543	223,3	766,3

Πηγή: Ενοποιημένες ετήσιες οικονομικές καταστάσεις τραπεζών 2010

Τέλος σύμφωνα με τις προβλέψεις του νόμου 3723/2008 «*Ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης και άλλες διατάξεις*», όλες οι τράπεζες που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα Ενίσχυσης Ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας δεν επιτρέπεται να διανείμουν μερίσματα σε μετρητά προς μετόχους για τις χρήσεις 2008, 2009 και 2010. Σε αυτό το πλαίσιο, για τρίτη συνεχή χρονιά, οι οκτώ μεγαλύτερες, σε όρους ενεργητικού, τράπεζες δεν διένειμαν μέρισμα στους μετόχους τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

3.1 Ιστορικό και Αίτια Πιστωτικής Κρίσης^{7 8}

⁷ Αγγελόπουλος Χρ. Παναγιώτης, «*Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα*», 2010

⁸ Eurobank Research (2009), «*Η κρίση του 2007-2009: Τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές*», Οικονομία & Αγορές, τόμος IV, τεύχος 8

Η χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία άρχισε το καλοκαίρι του 2007, και η οικονομική κρίση που ακολούθησε είναι από τις πλέον ηχηρές της παγκόσμιας οικονομικής ιστορίας. Αυτή η γενικευμένου χαρακτήρα κρίση, η οποία ξεκίνησε στις Η.Π.Α και επεκτάθηκε στις περισσότερες χώρες και αγορές του πλανήτη έχει τις ρίζες της στις εξελίξεις της τελευταίας 20ετίας και επέφερε σοβαρές επιπτώσεις τόσο στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα όσο και στην πραγματική οικονομία.

Ως βασικές αιτίες της κρίσης και κύριοι παράγοντες μη έγκαιρης διάγνωσης της αναφέρονται, η καθυστερημένη θεσμοθέτηση κανόνων και η μη τήρηση του υφιστάμενου ρυθμιστικού πλαισίου από τα πιστωτικά ιδρύματα και τους λοιπούς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Η εφαρμογή βελτιωμένου θεσμικού πλαισίου, κυρίως μέσω της οδηγίας της Ε.Ε για τις χρηματοπιστωτικές αγορές είχε ημερομηνία έναρξης εφαρμογής την 11^η Νοεμβρίου 2007, δηλαδή όταν η κρίση είχε αρχίσει ήδη να εμφανίζεται, ενώ δεν εποπτεύθηκε αποτελεσματικά η εφαρμογή από τα πιστωτικά ιδρύματα των κανόνων της Επιτροπής της Βασιλείας I, ενώ η εφαρμογή των κανόνων της Βασιλείας II είχε αφετηρία τον Ιανουάριο του 2008, δηλαδή αρκετά καθυστερημένα.

Σημαντικό ρόλο έπαιξε και η απουσία επαρκούς ρυθμιστικού πλαισίου για τα επενδυτικά σχήματα όπως hedge funds και private equity funds, η πλημμελής ή ανύπαρκτη εποπτεία τους από τις αρμόδιες αρχές, η λανθασμένη αξιολόγηση από τους οίκους αξιολόγησης των θέσεων των τοξικών ομολόγων ή χαρτοφυλακίων που περιείχαν τέτοια ομόλογα, η αδυναμία πολλών στελεχών της αγοράς να κατανοήσουν τη λειτουργία των σύνθετων χρηματοοικονομικών προϊόντων, η λανθασμένη τιμολόγηση των προϊόντων αυτών στις αγορές καθώς και η «απληστία» των επενδυτικών οίκων και επενδυτών. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι αρκετοί χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί λίγο πριν την κατάρρευσή τους εμφάνιζαν καλή αξιολόγηση από τους οίκους αξιολόγησης.

Την ίδια στιγμή γιγαντωνόταν η χρήση των παράγωγων χρηματοοικονομικών προϊόντων, ο ρόλος των οποίων υπήρξε καταλυτικός για την εμφάνιση της κρίσης. Ήδη από την δεκαετία του 1980 οι τράπεζες άρχισαν πωλούν τα στεγαστικά τους δάνεια σε εταιρείες ειδικού σκοπού, οι οποίες εξέδιδαν επί αυτών ομόλογα, τα οποία στη συνέχεια τα πωλούσαν στο επενδυτικό κοινό. Πρόκειται για την πρακτική «τιτλοποίηση απαιτήσεων» η οποία επέφερε μεγάλη ρευστότητα στις τράπεζες αρχικά των Η.Π.Α. ενώ στη συνέχεια εφαρμόστηκε σε όλες τις

χρηματοπιστωτικές αγορές ανεπτυγμένες και λιγότερο ανεπτυγμένες. Τα τελευταία χρόνια όμως, όπως φαίνεται και στον πίνακα 3-1, η πρακτική αυτή έλαβε μεγάλες διαστάσεις. Η ρευστότητα που αντλήθηκε οδήγησε σε αναζήτηση πελατών για την χορήγηση δανείων με χαλάρωση των κριτηρίων πιστοληπτικής ικανότητας και κατά συνέπεια σε αυξημένο πιστωτικό κίνδυνο. Μετά την ολοκλήρωση του κύκλου αυτού τιτλοποιήθηκαν και τα νέα δάνεια αποφέροντας έτσι νέα ρευστότητα στις τράπεζες. Η νέα ρευστότητα επαναχορηγήθηκε χωρίς να λαμβάνεται υπόψη οποιαδήποτε κριτήρια πιστοληπτικής ικανότητας.

Πίνακας 3-1: Η πορεία των τιτλοποιήσεων στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ

	Σύνολο Στεγαστικών Δανείων (δισ \$)	Τιτλοποιημένα Στεγαστικά Δάνεια/Σύνολο Στεγαστικών Δανείων (%)
1980	1,456	12%
1985	2,368	25%
1990	3,781	35%
1995	4,525	52%
2000	6,754	53%
2005	12,065	60%
2007	14,529	63%
2008	14,616	62%
2009	14,419	64%

Πηγή: Securities Industry and Financial Markets Association, US Census Bureau, EFG Eurobank Research

Η αλόγιστη αυτή χρηματοδότηση είχε ως αποτέλεσμα τη μεγάλη αύξηση ζήτησης για κατοικία και την υπερβολική αύξηση της αξίας των ακινήτων, με την αξία των υποθηκών να διαμορφώνονται στο ίδιο ύψος. Έτσι οι επενδυτές είχαν στη κατοχή τους ομόλογα που καλύπτονταν με υποθήκες σε πολύ υπερτιμημένες αξίες. Επιπλέον ο ομολογιούχος δανειστής εισέπραττε περιοδικά τόκους, η πληρωμή των οποίων βασιζόταν στο ότι ο αρχικός οφειλέτης θα πληρώσει κανονικά τη δόση του δανείου του. Όταν λοιπόν στις Η.Π.Α. οι δανειολήπτες των στεγαστικών δανείων, τα οποία είχαν τιτλοποιηθεί, άρχισαν να μην εκπληρώνουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις οι τελικοί ομολογιούχοι δανειστές βρέθηκαν να έχουν στην κατοχή

τους «τοξικά ομόλογα» με πολύ χαμηλή αποτίμηση. Οι επενδυτές των προϊόντων αυτών ήταν άλλες τράπεζες ή γενικότερα χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, αμοιβαία κεφάλαια, hedge funds, private equity funds, και άλλων μορφών επενδυτικά κεφάλαια αλλά και ιδιώτες επενδυτές οι οποίοι διαπίστωσαν ότι τα ομόλογα που είχαν στην κατοχή τους άρχισαν να χάνουν την αξία τους και την ίδια στιγμή κανείς δεν ενδιαφερόταν γι' αυτά σε περίπτωση που ήθελαν να τα μεταπουλήσουν στην δευτερογενή αγορά. Με αυτό τον τρόπο η αξία του ενεργητικού των τραπεζών, των θεσμικών επενδυτών, και των ιδιωτών επενδυτών περιορίστηκε και σε πολλές περιπτώσεις μηδενίστηκε οδηγώντας σε αντίστοιχη μείωση της καθαρής τους θέσης και έτσι σε χρεοκοπία πιστωτικά ιδρύματα, θεσμικούς επενδυτές αλλά και ιδιώτες. Άμεσο αποτέλεσμα ήταν η διαμόρφωση συνθηκών αφερεγγυότητας και η δυσκολία άντλησης κεφαλαίων εκ μέρους των τραπεζών από τις διατραπεζικές αγορές με υψηλά επιτόκια. Αυτό οδήγησε σε δεύτερο επίπεδο προβλημάτων ρευστότητας και γενικότερα σε πιστωτική ασφυξία, αφού τα υψηλά επιτόκια μεταφέρθηκαν στα δάνεια προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά.

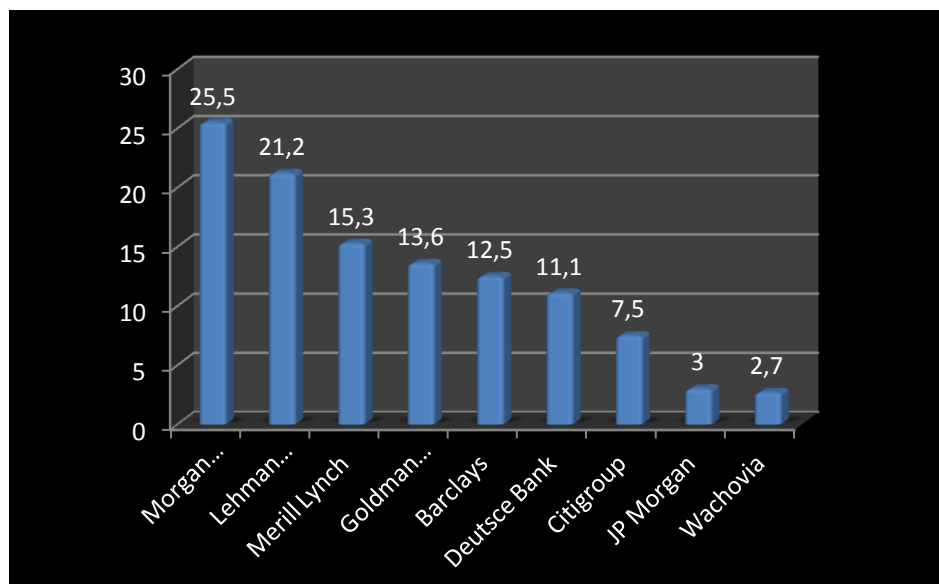
Παράλληλα την ίδια περίοδο αναπτύχθηκαν και προϊόντα αντιστάθμισης και μετακύλησης του αναλαμβανόμενου πιστωτικού κινδύνου, κυρίως με την ανάπτυξη σύνθετων πιστωτικών παραγώγων με χαρακτηριστική ονοματολογία όπως Collateralized Debt Obligation (CDOs), Structure Finance CDOs (SFCDOS), Collateralized Loan Obligation (CLOs), Constant Proportion Debt Obligation (CPDO) ή Asset-Backed Commercial Paper (ABCP) και σύνθετων στρατηγικών τα χαρακτηριστικά των οποίων δεν ήταν σαφή ούτε πλήρως αναγνωρίσιμα και κυρίως δεν μηδένιζαν τον κίνδυνο αλλά τον μετακυλούσαν. Η αποτίμηση των σύνθετων αυτών προϊόντων πραγματοποιείτο με ανάπτυξη και εφαρμογή άγνωστης αξιοπιστίας πολύπλοκων μαθηματικών μοντέλων. Κατ' ουσία με τη διαδικασία αυτή ο ενσωματωμένος στους τίτλους της τιτλοποίησης κίνδυνος αναλαμβανόταν στο σύνολό του από τον αγοραστή των πιστωτικών παραγώγων.

Ένα ακόμη από τα αίτια της κρίσης που αναφέρονται στη βιβλιογραφία είναι και οι παγκόσμιες οικονομικές ανισορροπίες. Συγκεκριμένα τη τελευταία τριακονταετία η Κίνα πέτυχε μια εξαιρετική οικονομική ανάπτυξη μέσω των εξαγωγών βιομηχανικών αγαθών προς τις Η.Π.Α. οι εξαγωγές αυτές οδήγησαν σε τεράστια πλεονάσματα στο εμπορικό ισοζύγιο της Κίνας, τα οποία όμως δεν χρησιμοποιήθηκαν για να τροφοδοτήσουν την εγχώρια ζήτηση, αλλά τοποθετήθηκαν σε ομόλογα των Η.Π.Α. και άλλα δολαριακά αξιόγραφα που

κράτησαν το δολάριο σε σχετικά υψηλά επίπεδα και αντίθετα τα επιτόκια δανεισμού των Η.Π.Α. σε χαμηλά επίπεδα. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε σε ενίσχυση της ρευστότητας των Η.Π.Α αλλά και τη συγκράτηση του πληθωρισμού. Για τους δικούς τους λόγους η κάθε μία Ευρώπη (πρόβλημα ανταγωνιστικότητας) και Ιαπωνία (χαμηλή ζήτηση) εν μέρει να παρέμβουν αποτρεπτικά.

Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε επίσης και ο μεγάλος βαθμός χρηματοοικονομικής μόχλευσης των τραπεζών. Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται ο λόγος των δανειακών προς τα ίδια κεφάλαια στο τέλος του 2006 για ορισμένες διεθνείς παραδοσιακές ή επενδυτικές τράπεζες.

Διάγραμμα 3-1: Δανεισμός/Μετοχικό κεφάλαιο στα τέλη του 2006



Πηγή: Bloomberg

Ο λόγος αυτός ήταν πολύ υψηλός, ενώ εν μέρει κρύβεται από τους κανόνες λογιστικής που επικρατούσαν στις Η.Π.Α.. Η υψηλή μόχλευση, και μάλιστα με βραχυχρόνιο δανεισμό, υπήρξε η βασική αιτία της γρήγορης μετάδοσης της κρίσης από την αγορά των δανείων subprime (με πολύ χαμηλό δηλαδή επιτόκιο) στις αγορές πολλών άλλων περιουσιακών στοιχείων. Είναι γνωστό ότι υψηλή μόχλευση σημαίνει λιγιστά ίδια κεφάλαια και υψηλός δανεισμός σε σχέση με το ενεργητικό ενός χρηματοοικονομικού ιδρύματος. Μάλιστα ο δανεισμός που χρηματοδοτούσε τις επενδύσεις την εποχή εκείνη ήταν κυρίως βραχυχρόνιος. Έτσι, όταν οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων στα οποία είχαν επενδύσει οι επενδυτικές τράπεζες άρχισαν να πέφτουν και οι αγορές αντιλήφθηκαν την κεφαλαιακή απώλεια των δανεισμένων επενδυτικών τραπεζών, τότε δυσκόλεψαν ή και αρνήθηκαν την

ανανέωση της βραχυχρόνιας χρηματοδότησης, αναγκάζοντας έτσι τις επενδυτικές τράπεζες να προβαίνουν σε περαιτέρω πωλήσεις άλλων περιουσιακών στοιχείων, οι οποίες με τη σειρά τους πίεζαν τις τιμές των περιουσιακών στοιχείων ακόμα περισσότερο προς τα κάτω.

Η έλλειψη επαρκών κεφαλαίων έχει μια αρνητική πολλαπλασιαστική επίδραση στο ενεργητικό των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Δημιουργεί τη λεγόμενη απομόχλευση, η οποία μπορεί να περιγραφεί ως εξής: Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, στην προσπάθειά τους να κρατήσουν το λόγο ιδίων κεφαλαίων προς ενεργητικό σταθερό, όπως τους επιβάλλεται από τις εποπτικές αρχές, μειώνουν τον παρονομαστή του κλάσματος όταν δεν μπορούν να αυξήσουν τον αριθμητή. Η μείωση, όμως, του παρονομαστή είναι εξ ορισμού πολλαπλάσια της αρχικής μείωσης των κεφαλαίων. Το αρχικό χάσμα κεφαλαίων αναγκάζει τις τράπεζες να περιορίζουν το μέγεθος του ενεργητικού τους μέσω πωλήσεων στοιχείων του ενεργητικού, όπως ομόλογα και μετοχές, ή και του περιορισμού στην παροχή νέων δανείων. Η πώληση στοιχείων του ενεργητικού επεκτείνει την κρίση. Η δε άρνηση νέου δανεισμού μεταφέρει την κρίση στην πραγματική οικονομία.

Τέλος σημαντική ως προς την εξέλιξη της κρίσης υπήρξε και η συμβολή των ασφαλιστρών κινδύνου (cds). Τα ασφάλιστρα κινδύνου συνάπτονται κυρίως μεταξύ χρηματοπιστωτικών οργανισμών δίνοντας τη δυνατότητα στους επενδυτές να περιορίσουν τους κινδύνους που προέρχονται από τα ομόλογα. Αν και προορισμός τους είναι να προστατεύουν από μια ενδεχόμενη στάση πληρωμών, έγιναν αντικείμενο κερδοσκοπίας. Αρκετές τράπεζες και οργανισμοί κατάφεραν να πουλήσουν παραπάνω τίτλους μόνο και μόνο επειδή οι επενδυτές γνώριζαν ότι έχουν τη δυνατότητα να εξασφαλιστούν έναντι μιας πιθανής πτώχευσης. Επιπλέον οι επενδυτές είχαν την δυνατότητα να αγοράζουν «γυμνά» cds, δηλαδή μπορούσαν να εξασφαλιστούν χωρίς να έχουν στην κατοχή τους ομόλογα. Η κατηγορία αυτή είχε κάθε κίνητρο να συμβάλλει και να πιέζει καταστάσεις προς την κατεύθυνση να υπάρχει στάση πληρωμών από τους δανειολήπτες. Ένα τέτοιο γεγονός θα ενεργοποιούσε τα cds και οι κερδοσκόποι θα κέρδιζαν από τα συμβόλαια εξασφάλισης που είχαν συνάψει, ενώ ταυτόχρονα δεν θα είχαν καμία απώλεια από την πτώχευση καθώς δεν κατείχαν συγκεκριμένους τίτλους.

3.1.1 Οι συνέπειες της κρίσης στο πιστωτικό σύστημα των ανεπτυγμένων οικονομιών⁹

Οι απώλειες που ανακοινώθηκαν από μεγάλους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς και άλλα ιδρύματα στα μέσα Ιουλίου του 2008 προσέγγιζαν τα 435 δις δολάρια, ενώ μέχρι τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους υπερέβαιναν τα 590 δις δολάρια. Η κρίση ρευστότητας οδήγησε στην ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους των Κεντρικών Τραπεζών με στόχο την ενίσχυση της ρευστότητας και την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης ανάμεσα στις τράπεζες. Στις αρχές Σεπτεμβρίου του 2008 η αμερικανική κυβέρνηση διέσωσε τις γνώστες εγγυήτριες στεγαστικών δανείων Fannie Mae και Freddie Mac, τις έθεσε σε καθεστώς προστασίας και παρείχε 200 δις στο νέο σχήμα. Παράλληλα ενεργοποίησε ένα πρόγραμμα που επέτρεπε στο κράτος να αγοράζει ενυπόθηκους τίτλους (mortgage backed-securities) που είχαν εκδώσει οι Fannie May και Freddie Mac με βάση τα στεγαστικά τους δάνεια. Στα μέσα του ίδιου μήνα η Κεντρική Τράπεζα των Η.Π.Α. και το Υπουργείο Οικονομικών διέσωσαν τον ασφαλιστικό όμιλο (AIG) παρέχοντάς του 85 δις δολάρια αποκτώντας το 79,9% του ομίλου. Την Δευτέρα 15 Σεπτεμβρίου η εταιρία του χρηματοπιστωτικού χώρου Lehman Brothers Holdings Inc, η οποία δεν στηρίχθηκε με ρευστότητα, παρά την σχετική της αίτηση, κατέφυγε στο περί πτωχεύσεως άρθρο 11. Η τελευταία σχετική κατάρρευση είχε συμβεί στις Η.Π.Α. το 1990 με την Drexler Burnham Lambert.

Τέλος τον Μάιο του 2009 η Κεντρική Τράπεζα των Η.Π.Α. χορήγησε επιπλέον ρευστότητα με την χορήγηση ενός πιστωτικού ορίου 60 δις και με την αγορά τίτλων καλυμμένων με υποθήκες που ανήκαν ή είχαν εγγυηθεί από την AIG ύψους περίπου 52δις.

Στη Μεγάλη Βρετανία αποτέλεσμα της κρίσης ήταν η πλήρης κρατικοποίηση της Northern Rock τον Φεβρουάριο του 2008 και η ενίσχυσή της με ρευστότητα, η εξαγορά της HBOS plc (banking and insurance) από την Lloyds TSB, με την σύμφωνη γνώμη της κυβέρνησης. Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους κρατικοποιήθηκε και η Bradford & Bingley εξαγορά από την κυβέρνηση του χαρτοφυλακίου των δανείων της ύψους 50 δις στερλινών, για την πούλησει στη

⁹ Αγγελόπουλος Χρ. Παναγιώτης, «Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα», 2010

συνέχεια στην ισπανική Grupo Santander έναντι 600 εκατομμυρίων στερλινών. Ένα μήνα αργότερα κρατικοποιήθηκε και η δεύτερη μεγαλύτερη τράπεζα της Βρετανίας Royal Bank of Scotland αφού η κυβέρνηση της χορήγησε ρευστότητα ύψους 20 δις στερλινών.

Το Σεπτέμβριο του 2008 στη Δανία η Κεντρική Τράπεζα διέσωσε την τράπεζα Roskilde και στη συνέχεια πούλησε το δίκτυο των καταστημάτων της.

Την ίδια περίοδο στην Ισλανδία η κυβέρνηση κρατικοποίησε της τράπεζες Glitnir Bank, τρίτη μεγαλύτερη τράπεζα της χώρας, αποκτώντας το 75 % αυτής έναντι 600 εκατομμυρίων Ευρώ, και Landsbanki , της δεύτερης μεγαλύτερης τράπεζας της χώρας.

Στη Γερμανία η κυβέρνηση διέσωσε την Hypo Real Estate, τον μεγαλύτερο όμιλο χορήγησης δανείων, στεγαστικών δανείων και δανείων επαγγελματικής στέγης ενισχύοντάς τη με περισσότερα από 100δις Ευρώ. Η πλήρης κρατικοποίηση ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 2009.

Στο τέλος Σεπτέμβριος-αρχές Οκτωβρίου του 2008 η συνεργασία των κυβερνήσεων του Βελγίου, της Γαλλίας και του Λουξεμβούργου είχε ως αποτέλεσμα την διάσωση του γαλλο-βελγικού ομίλου DEXIA με την διάθεση 6,4δις Ευρώ για την συμμετοχή τους στο μετοχικό κεφάλαιο του ομίλου. Τέλος την ίδια περίοδο έγινε μερική κρατικοποίηση και διάσωση του βελγο-ολλανδικού κολοσσού Fortis από τις κυβερνήσεις Βελγίου, Ολλανδίας και Λουξεμβούργου που απέκτησαν το 49 % του ομίλου έναντι 11,2 δις Ευρώ.

3.1.2 Τα μέτρα που ελήφθησαν στην Ελλάδα στο πλαίσιο της χρηματοπιστωτικής κρίσης

Τον Οκτώβριο του 2008 η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε το ελληνικό Σχέδιο αντιμετώπισης της κρίσης. Βασικός σκοπός του ελληνικού σχεδίου ενίσχυσης της ρευστότητας που τέθηκε σε ισχύ με νόμο 3723/2008(ΦΕΚ 250Α / 9.12.2008) ήταν:

- Η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα
- Η εξομάλυνση των συνθηκών της χρηματαγοράς
- Η ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζών
- Η ενίσχυση της ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας και η διατήρηση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης.

3.1.2.1 Μέτρα ενίσχυσης ρευστότητας

Το ελληνικό σχέδιο αντιμετώπισης των επιπτώσεων της χρηματοπιστωτικής κρίσης περιλάμβανε τρεις διακριτούς άξονες:

- **Άξονας 1:**Κεφαλαιακή ενίσχυση των ελληνικών τραπεζών μέχρι του ποσού των 5 δις ευρώ με την έκδοση προνομιούχων μετοχών και την ανάληψή τους από το Ελληνικό Δημόσιο.
- **Άξονας 2:**Παροχή εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου, μέχρι του ποσού των 15 δις ευρώ για δάνεια που θα συνάπτονταν από τα πιστωτικά ιδρύματα(με ή χωρίς τη έκδοση τίτλων) μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου του 2009 και με διάρκεια από τρεις μήνες έως πέντε έτη.
- **Άξονας 3:**Παροχή βραχυπρόθεσμης ρευστότητας στις τράπεζες συνολικού ύψους 8 δις ευρώ μέσω της έκδοσης από το Ελληνικό Δημόσιο ειδικών τίτλων διάρκειας μέχρι τριών ετών και δανεισμού αυτών στις τράπεζες, έναντι προμήθειας, για τη χρήση τους ως εξασφαλίσεις με σκοπό την άντληση ρευστότητας από την ΕΚΤ ή την διατραπεζική αγορά.

Το συνολικό ύψος του προγράμματος ενίσχυσης ρευστότητας της οικονομίας ήταν 28 δις ευρώ. Το εν λόγω πρόγραμμα, οι όροι του οποίου εγκρίθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αντίθετα από τα προγράμματα άλλων χωρών, δεν ήταν πρόγραμμα διάσωσης των τραπεζών αλλά πρόγραμμα ενίσχυσης της οικονομίας (νοικοκυριών και επιχειρήσεων) μέσω των τραπεζών. Το πρόγραμμα, το οποίο είχε συγκεκριμένη διάρκεια και προσδιορισμένη από το νόμο ημερομηνία λήξης, δεν αφορούσε την παροχή μετρητών από το κράτος προς τις τράπεζες αλλά συνδυασμό ομολόγων και εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου. Επιπλέον οι εγγυήσεις και οι διευκολύνσεις που προβλέπονταν από το πρόγραμμα είχαν κόστος για τις τράπεζες που διαμορφώθηκε με όρους αγοράς.

Αναλυτικά οι άξονες του προγράμματος ενίσχυσης ρευστότητας στους παρακάτω πίνακες

ΠΛΑΙΣΙΟ 1 Αναλυτικά τα τρία σκέλη του προγράμματος ενίσχυσης της ρευστότητας και ο βαθμός αξιοποίησής τους (μέχρι το Δεκέμβριο του 2009)	
1^ο Σκέλος	
<ul style="list-style-type: none"> • παροχή από το Ελληνικό Δημόσιο ομολόγων και αγορά εκ μέρους του προνομιούχων μετοχών των τραπεζών ύψους μέχρι πέντε (5) δις. ευρώ, με ετήσια σταθερή απόδοση 10% για το Δημόσιο • επιστροφή των ομολόγων που καταβλήθηκαν από το Δημόσιο για την αγορά των μετοχών εντός πενταετίας το αργότερο, ξεκινώντας από την 1.7.2009 • οι προνομιούχες μετοχές δεν παρέχουν δικαίωμα ψήφου στο Δημόσιο μαζί με τους κοινούς μετόχους ούτε έχουν τα χαρακτηριστικά και τα άλλα δικαιώματα των κοινών μετοχών και επομένως, δεν μεταβάλλεται η οποιαδήποτε συμμετοχή του Δημοσίου στο μετοχικό κεφάλαιο των τραπεζών • το Δημόσιο έχει δικαίωμα αρνησικυρίας (veto) σε αποφάσεις που αφορούν τη διανομή μερισμάτων και την πολιτική παροχών προς τα μέλη της Διοίκησης και τα ανώτατα στελέχη των τραπεζών 	<p><i>Η ρευστότητα που προήλθε από την αγορά εκ μέρους του Ελληνικού Δημοσίου των προνομιούχων μετοχών είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση των εποπτικών κεφαλαίων των τραπεζών που έκαναν χρήση του εν λόγω μέτρου.</i></p> <p><i>Επιπλέον, η ρευστοποίηση από τις τράπεζες των ομολόγων θα έχει ως αποτέλεσμα την παροχή ρευστότητας πέντε δις Ευρώ (ή το ποσό που τελικά απορροφήθηκε, το οποίο φτάνει τα 3,8 δις ευρώ) που θα μπορεί να διατεθεί μέσω δανείων στην οικονομία.</i></p>

Πίνακας 3-3

2 ^ο Σκέλος
<ul style="list-style-type: none"> • παροχή στις τράπεζες εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου συνολικού ύψους δεκαπέντε (15) δις ευρώ που δόθηκαν ως εγγύηση (έναντι προμήθειας) για εκδόσεις ομολόγων τους, διευκολύνοντας έτσι τις τράπεζες να αντλήσουν κεφάλαια από τις κεφαλαιαγορές και να ενισχύσουν τη ρευστότητά τους • διευκόλυνση μέγιστης διάρκειας τριών (3) ετών • το Δημόσιο έχει veto σε αποφάσεις που αφορούν τα προαναφερθέντα θέματα και σε αυτήν την περίπτωση <p><i>Από τα προβλεπόμενα 15 δις ευρώ για το σκέλος αυτό, έγινε τελικά χρήση 1 δις ευρώ. Ο χαμηλός βαθμός χρήσης του εν λόγω μέτρου οφείλεται αφενός μεν στο υψηλό σχετικά κόστος που συνεπαγόταν η χρήση του και αφετέρου στη σταδιακή αποκατάσταση της λειτουργίας των αγορών χρήματος και κεφαλαίων στην ευρωζώνη.</i></p>
3 ^ο σκέλος
<ul style="list-style-type: none"> • παροχή στις τράπεζες ειδικών ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου ύψους οκτώ (8) δις ευρώ • με αυτά τα ειδικά ομόλογα οι τράπεζες που έκαναν χρήση του μέτρου αυτού απέκτησαν επιπλέον ρευστότητα με στόχο την ενίσχυση της δυνατότητάς τους να χρηματοδοτούν μικρομεσαίες επιχειρήσεις και ιδιώτες για στεγαστικά δάνεια. Με τον τρόπο αυτό επιδιώχθηκε η ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας και η διασφάλιση ικανοποιητικού ρυθμού πιστωτικής επέκτασης στην ελληνική οικονομία • χορήγηση των ειδικών αυτών ομολόγων έναντι προμήθειας ή/και πλήρους εξασφάλισης μέσω αντίστοιχων περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών • επιστροφή των ειδικών αυτών ομολόγων στο Δημόσιο το αργότερο εντός τριών ετών <p><i>Από τα προβλεπόμενα 8 δις. ευρώ για το σκέλος αυτό, έγινε τελικά χρήση 4,6 δις ευρώ</i></p>

Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, στο τέλος του 2009, το ποσοστό αξιοποίησης των μέτρων ενίσχυσης από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα που κυμάνθηκε τελικά στο 33.6% για το σύνολο των μέτρων, είναι μικρότερο σε σχέση με το ποσοστό αξιοποίησης των αντίστοιχων μέτρων ενίσχυσης τόσο στη ζώνη του ευρώ (43%) όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 (40%).

3.1.2.2 Τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου που διέπει τις καταθέσεις

Κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης, όταν η βρετανική τράπεζα Northern Rock κήρυξε πτώχευση και οι καταθέτες έσπευσαν να μαζικά να

αποσύρουν τις καταθέσεις τους προκλήθηκε έντονη ανησυχία στους καταθέτες των υπόλοιπων τραπεζών για την τύχη των καταθέσεών τους, σε περίπτωση που και άλλες τράπεζες αντιμετώπιζαν ανάλογα προβλήματα. Έτσι, για την αντιμετώπιση ενδεχόμενου τραπεζικού πανικού οι περισσότερες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις έσπευσαν να αυξήσουν τα ελάχιστα όρια κάλυψης καταθέσεων.

Στην Ελλάδα οι τροποποιήσεις που επήλθαν στο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την εγγύηση των καταθέσεων είναι οι ακόλουθες:

- αύξηση του ορίου της αποζημίωσης των καταθέσεων από είκοσι χιλιάδες (20.000) σε εκατό χιλιάδες ευρώ (100.000)
- ετήσια διαβάθμιση των πιστωτικών ιδρυμάτων με ποιοτικά κριτήρια και ανάλογη διαφοροποίηση της ετήσιας εισφοράς με εύρος συντελεστή από 0,9 έως 1,1
- καθιέρωση υποχρέωσης της Τράπεζας της Ελλάδος να λαμβάνει απόφαση, εφόσον διαπιστώσει ότι το συμμετέχον στο Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων (ΤΕΚΕ) πιστωτικό ίδρυμα αδυνατεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του έναντι των καταθετών ή επενδυτών-πελατών του για λόγους που έχουν άμεση σχέση με την οικονομική του κατάσταση και δεν προβλέπεται ότι η αδυναμία αυτή είναι αναστρέψιμη στο προσεχές μέλλον, εντός πέντε (5) εργάσιμων ημερών από τη στιγμή κατά την οποία απεδείχθη για πρώτη φορά ότι το συμμετέχον πιστωτικό ίδρυμα δεν έχει επιστρέψει τις ληξιπρόθεσμες και απαιτητές καταθέσεις (άρθρο 15 Ν. 3775/2009),
- καθιέρωση υποχρέωσης του ΤΕΚΕ να καταβάλλει τις δεόντως αποδεδειγμένες απαιτήσεις καταθετών που αφορούν μη διαθέσιμες καταθέσεις εντός είκοσι (20) εργάσιμων ημερών, από την ημερομηνία κατά την οποία οι αρμόδιες αρχές θα κοινοποιήσουν στο ΤΕΚΕ την απόφαση με την οποία ενεργοποιείται η διαδικασία καταβολής αποζημιώσεων, με δυνατότητα παράτασης της προθεσμίας αυτής κατά δέκα (10) εργάσιμες ημέρες κατ' ανώτατο όριο (άρθρο 16. παρ. 1 και 2 Ν. 3775/2009),
- λήψη μέριμνας μέσω της διενέργειας περιοδικών ελέγχων από το ΤΕΚΕ για τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων και μηχανισμών του, ώστε να εξασφαλίζεται η καταβολή αποζημιώσεων στους καταθέτες εμπροθέσμως και κατά το ενδεδειγμένο ποσό,

- στο πλαίσιο άσκησης των εποπτικών της αρμοδιοτήτων και εφόσον διαπιστώσει την ύπαρξη γεγονότων που ενδέχεται να οδηγήσουν σε έκδοση αποφάσεων για την έναρξη της διαδικασίας καταβολής αποζημιώσεων, η Τράπεζα της Ελλάδος ενημερώνει σχετικά το ΤΕΚΕ, το οποίο με τη σειρά του και εφόσον α) το πιστωτικό ίδρυμα, που έχει καταστατική έδρα στην Ελλάδα ,διατηρεί υποκατάστημα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και β) οι καταθέσεις των υποκαταστημάτων αυτών καλύπτονται συμπληρωματικά από το σύστημα εγγύησης καταθέσεων του κράτους μέλους υποδοχής, ειδοποιεί το εν λόγω αλλοδαπό σύστημα εγγύησης καταθέσεων εντός εύλογου χρόνου.

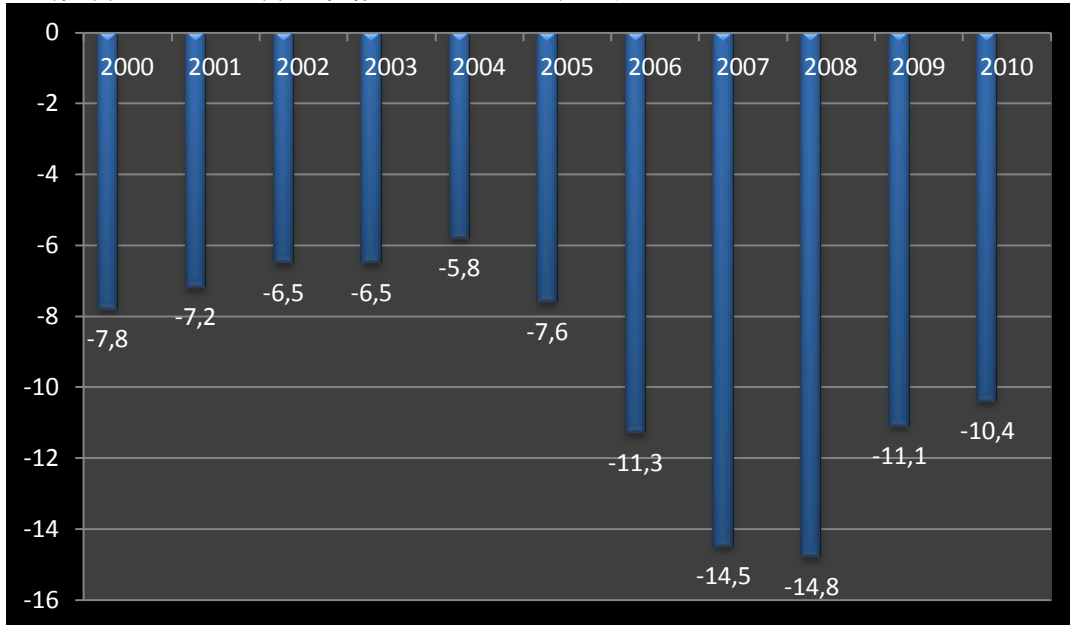
3.2 Κρίση Χρέους του Ελληνικού Δημοσίου¹⁰

Οι ισχυρές αναταράξεις, που ξεκίνησαν το 2007 στις Η.Π.Α. και μεταδόθηκαν σε όλο τον κόσμο δεν θα μπορούσαν να μην επηρεάσουν και την ελληνική οικονομία, ιδίως μετά τον Σεπτέμβριο του 2008 όταν η κρίση επιδεινώθηκε δραματικά. Το 2008 η Ευρωζώνη είχε ανάπτυξη 0,4% ενώ η Ελλάδα συνέχιζε να παρουσιάζει έναν ικανοποιητικό ρυθμό 1,3%. Η Ελλάδα έχει μια αρκετά κλειστή οικονομία χωρίς τραπεζικά προβλήματα όπως οι υπόλοιπες οικονομίες της Δυτικής Ευρώπης. Ήταν εμφανές ότι αν η παγκόσμια οικονομία συνέχιζε να χειροτερεύει, τότε θα ακολουθούσε και η ελληνική. Η ύφεση στην Ευρώπη και τον κόσμο συνεχίστηκε με αποτέλεσμα να πληγούν οι ελληνικές εξαγωγές, όπως και των υπόλοιπων χωρών. Έτσι τη χρονιά που ακολούθησε βρήκε την Ευρωζώνη να συρρικνώνεται κατά -4,1% και την Ελλάδα κατά -2,3%. Από το 2010 όμως ξεκινάει μια νέα εποχή, αφού η ευρωπαϊκή οικονομία σταθεροποιήθηκε ενώ η ελληνική επιδεινώθηκε και το μέλλον της παραμένει αβέβαιο. Η κρίση έφερε στην επιφάνεια προϋπάρχουσες μακροοικονομικές ανισορροπίες αλλά και διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας: i. το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας και ii. την ανεπάρκεια του κράτους. Οι δύο αυτές ανισορροπίες γίνονται εμφανείς στο έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και στο δημοσιονομικό έλλειμμα. Γίνονται εμφανείς και στα υψηλά χρέη (δημόσιο

¹⁰ *Χαρδούβελης Γκίκας, Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις προοπτική*

και εξωτερικό) που αποτελούν τη διαχρονική συσσώρευση των αντίστοιχων ελλειμμάτων.

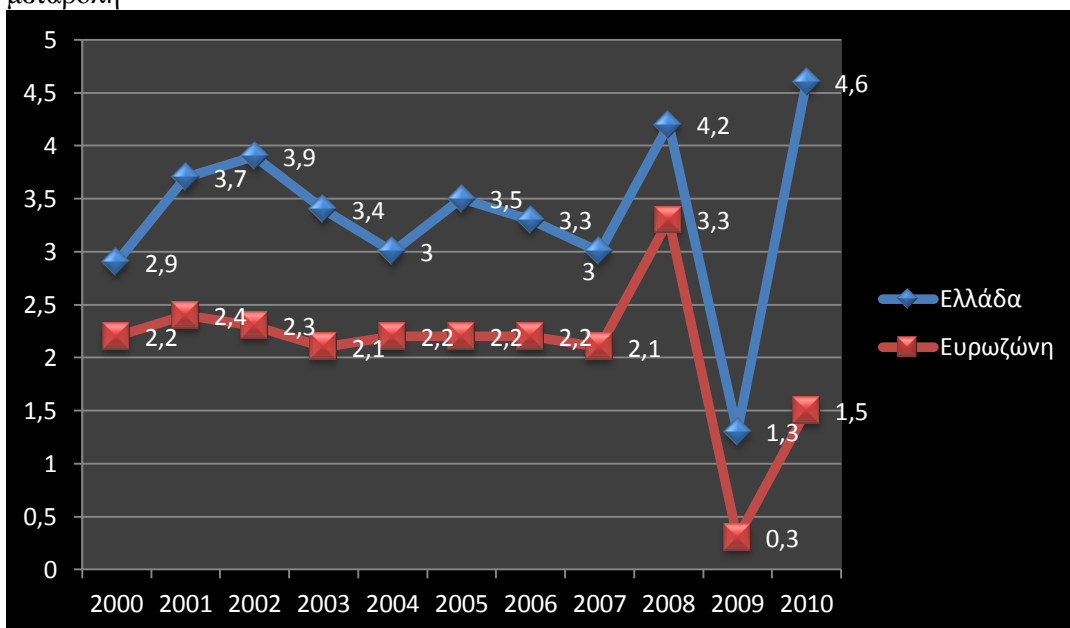
Διάγραμμα 3-2 Έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών (Ελλάδα, % ΑΕΠ)



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας, ΔΝΤ

Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας είναι το βαθύτερο πρόβλημα το οποίο αντικατοπτρίζεται τόσο στο τεράστιο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών (διάγραμμα 3-2) όσο και στον υψηλότερο πληθωρισμό της χώρας μας σε σχέση με τις άλλες χώρες της ευρωζώνης (διάγραμμα 3-3).

Διάγραμμα 3-3 Διαφορά πληθωρισμού με Ευρωζώνη (Εναρμονισμένοι ΔΤΚ, % ετήσια μεταβολή)

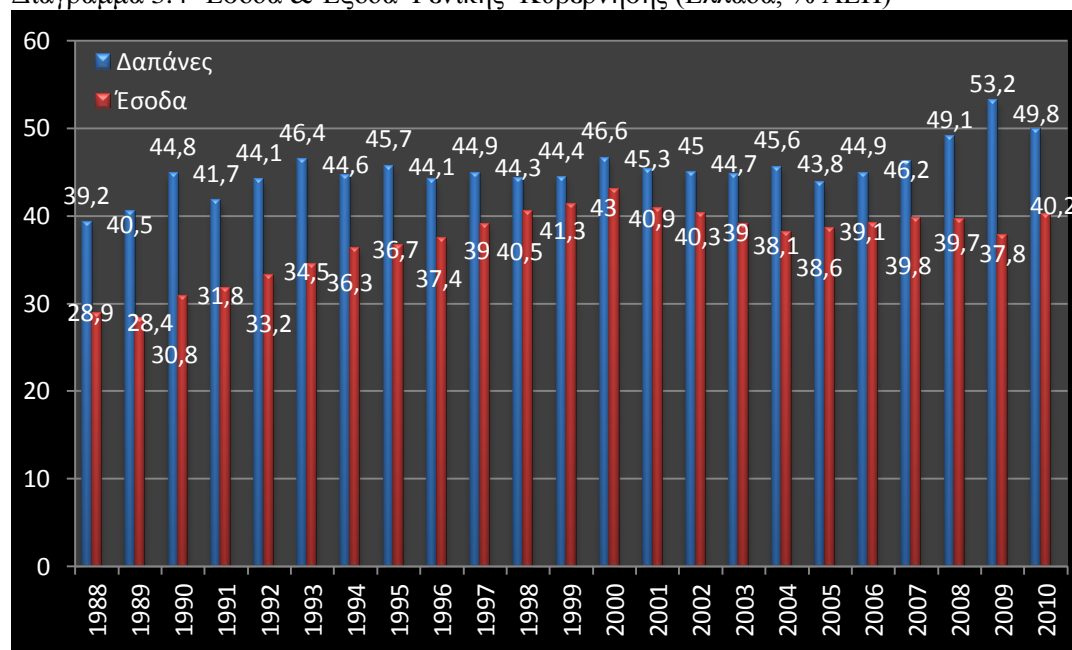


Πηγή: European Commission

Η ελληνική οικονομία δεν έχει την δυνατότητα να παράγει ανταγωνιστικά προϊόντα και υπηρεσίες γι' αυτό και αγοράζουμε πολύ περισσότερα προϊόντα απ' ότι πουλάμε στους ξένους. Ως αποτέλεσμα το εξωτερικό χρέος της χώρας είχε αυξηθεί από 94% του Α.Ε.Π στο τέλος του 2003 στο 184% το 2010.

Το δημοσιονομικό έλλειμμα είναι ακόμα πιο εμφανές αφού στο χρονικό διάστημα από την είσοδο στη ζώνη του ευρώ μέχρι το 2008 η Ελλάδα παρά την ανάπτυξη και το ευνοϊκό μακροοικονομικό περιβάλλον, δεν κατάφερε να περιορίσει το δημοσιονομικό της έλλειμμα κάτω από το όριο του 3% όπως απαιτεί το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Στο διάγραμμα 3-4 παρουσιάζονται τα έσοδα και τα έξοδα της Γενικής Κυβέρνησης στην Ελλάδα από το 1988. Εύκολα παρατηρούμε ότι κάθε χρόνο υπήρχε έλλειμμα, ακόμα και το 1999 που ήταν έτος αξιολόγησης για την Ελλάδα για πιθανή είσοδό της στη ζώνη του ευρώ. Μάλιστα το έλλειμμα του 1999 παρουσιάζεται να είναι 3,1% του Α.Ε.Π ενώ η Συνθήκη του Μάαστριχτ έχει ως κριτήριο το έλλειμμα κάτω του 3% του Α.Ε.Π.

Διάγραμμα 3.4 Έσοδα & Έξοδα Γενικής Κυβέρνησης (Ελλάδα, % ΑΕΠ)

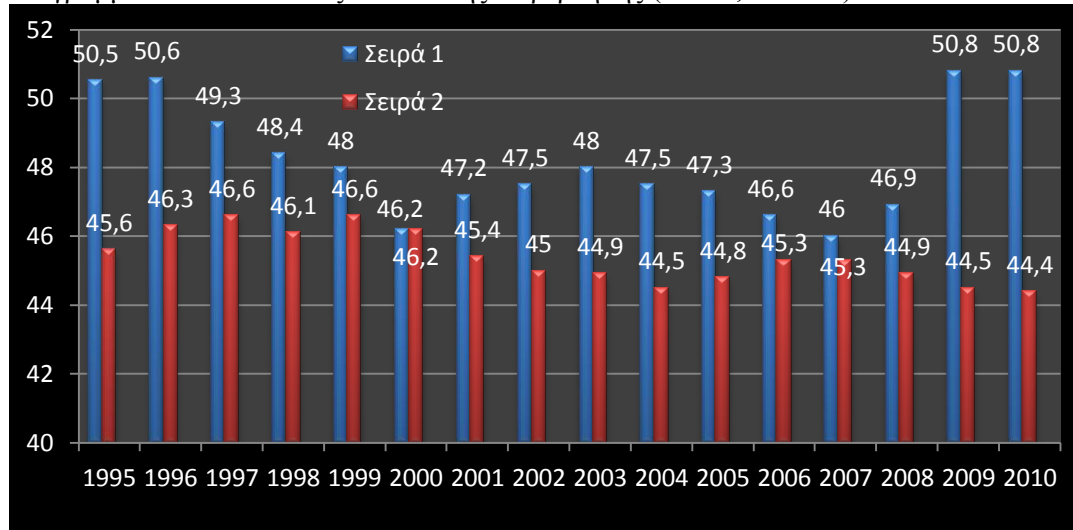


Πηγή: European Commission

Στο ίδιο διάγραμμα παρατηρούμε ότι το 2008 και 2009 η δημοσιονομική κατάσταση στην Ελλάδα επιδεινώθηκε σημαντικά. Ενώ πριν το 2008 οι δαπάνες σπάνια ξεπερνούσαν το 45% παρατηρείται μια εκτίναξη από το 2008 και μετά. Έλλειμμα όμως χαρακτηρίζει και την ευρωζώνη, αλλά όχι τόσο μεγάλο όσο στην

Ελλάδα, πάρα το γεγονός ότι η ύφεση στην ευρωζώνη την περίοδο 2008-2009 ήταν μεγαλύτερη.

Διάγραμμα 3.5 Έσοδα & Έξοδα Γενικής Κυβέρνησης (ΕΕ-16, % ΑΕΠ)



Πηγή: European Commission

Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η περίοδος πριν την ένταξη στη ζώνη του ευρώ όπου η Ελλάδα δεν κατάφερε να μειώσει τις δαπάνες αλλά αύξησε τα έσοδα σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες που μειώθηκαν οι δαπάνες.

Στο πρώτο μισό του 2009, οι αδυναμίες των ελλειμμάτων της Ελλάδας δεν προκάλεσε την προσοχή των αγορών καθώς το ενδιαφέρον τους ήταν στραμμένο αλλού. Καθώς όμως οι κυβερνήσεις ανέλαβαν να σώσουν πρώτα το χρηματοπιστωτικό τους τομέα και ύστερα τις οικονομίες τους, χώρες όπως η Ελλάδα που βρισκόταν σε χειρότερη δημοσιονομική θέση άρχισαν να νιώθουν τις επιπτώσεις από τις αγορές. Τον Οκτώβριο του 2009 η νεοεκλεγμένη κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι το δημόσιο έλλειμμα για το 2009 θα διαμορφωθεί στο 12,5% του ΑΕΠ αντί για 6% που ήταν οι προβλέψεις της προηγούμενης κυβέρνησης. Μετά από αλληπάλληλες διορθώσεις το έλλειμμα του 2009 σύμφωνα με πιο πρόσφατα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ διαμορφώθηκε στο 15,4% του ΑΕΠ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι αγορές και οι οίκοι αξιολόγησης να στρέψουν την προσοχή τους στις παθογένειες της ελληνικής οικονομίας και να αμφιβάλουν, τόσο για την ικανότητα της Ελλάδας να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της, όσο και για το κατά πόσο η Ε.Ε και η ευρωζώνη είχε τις βάσεις και τα εργαλεία για να ανταποκριθεί σε μια τέτοια πρόκληση. Το ίδιο διάστημα το spread του δεκαετούς

ομολόγου του ελληνικού δημοσίου εκτινάχθηκε στις 900 μονάδες βάσης και οι οίκοι αξιολόγησης προχώρησαν σε μια σειρά υποβαθμίσεων της πιστοληπτικής ικανότητας της ελληνικής οικονομίας.

Με τις υπάρχουσες συνθήκες το ελληνικό δημόσιο ήταν αδύνατο να δανειστεί από τις αγορές με λογικά επιτόκια και στις αρχές Μαΐου του 2010 προσέφυγε στο μηχανισμό στήριξης. Η ελληνική κυβέρνηση υπέγραψε μία συμφωνία με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα για την εφαρμογή ενός πλάνου διεξόδου από την κρίση. Αρχικά η συμφωνία προέβλεπε την χορήγηση δανείου ύψους 110 δις ευρώ προς την Ελλάδα, με την συμμετοχή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με αντάλλαγμα διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που στόχο είχαν την μείωση του ελλείμματος στο 8% του ΑΕΠ το 2010 και κάτω του 3% το 2014. Η αδυναμία όμως του κρατικού μηχανισμού να εφαρμόσει τις μεταρρυθμίσεις αλλά και οι κοινωνικές αντιδράσεις που προκλήθηκαν από τα σκληρά μέτρα λιτότητας αποτέλεσαν ένα σημαντικό τροχοπέδη στην σωστή εφαρμογή του προγράμματος. Το κλίμα αβεβαιότητας για τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας συνεχίστηκε με ακόμα πιο ανησυχητικούς ρυθμούς. Ενδεικτικό της κατάστασης είναι οι εξαιρετικά χαμηλές βαθμολογίες που δίνουν οι οίκοι αξιολόγησης για την πιστοληπτική ικανότητα του ελληνικού δημοσίου.

Οι εξελίξεις αυτές έκριναν αναγκαία την αναθεώρηση του αρχικού προγράμματος με αποτέλεσμα να έχουμε την συμφωνία της 21^{ης} Ιουλίου 2011 η οποία προέβλεπε την μείωση των επιτοκίων και την επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής των δανείων μαζί με ένα «κούρεμα» του χρέους της τάξεως του 21% με την εθελοντική συμμετοχή και των ιδιωτών κατόχων τίτλων του ελληνικού δημοσίου. Ωστόσο, ούτε οι αλλαγές αυτές ήταν ικανές να λύσουν το πρόβλημα με αποτέλεσμα την εκ νέου αναθεώρηση του προγράμματος στις 26 και 27 Οκτωβρίου 2011. Η νέα συμφωνία προέβλεπε την χορήγηση δανείου στην Ελλάδα ύψους 130 δις ευρώ και μείωση του χρέους που κατέχουν ιδιώτες επενδυτές κατά 50%, με την συμμετοχή να είναι και πάλι εθελοντική. Έτσι από το χρέος της Ελλάδας (360 δις) τίτλοι ύψους 206 δις θα υποστούν μείωση της αξίας τους κατά 100 δις. Οι ελληνικές τράπεζες εκτιμάται ότι έχουν στην κατοχή τους ομόλογα του ελληνικού δημοσίου ύψους 60 δις και συνεπώς θα έχουν απώλειες 30 δις. Για να καλύψουν τις ζημίες τους αλλά και να διατηρήσουν την κεφαλαιακή τους επάρκεια στα απαιτούμενα επίπεδα, οι ελληνικές τράπεζες θα πρέπει να κάνουν γενναίες

αυξήσεις των κεφαλαίων τους. Αρχικά οι τράπεζες θα πρέπει να αναζητήσουν χρηματοδότηση από τους μετόχους ή τις αγορές. Σε περίπτωση που κάποια τράπεζα δεν καταφέρει να εξασφαλίσει χρηματοδότηση από τον ιδιωτικό τομέα, θα πρέπει να στραφεί προς τα κρατική βοήθεια. Τέλος αν το κράτος δεν είναι σε θέση να στηρίξει τις τράπεζες του, οι τελευταίες θα πρέπει να αναζητήσουν πόρους από Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF). Οι όροι που θα δανειστούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα δεν είναι ξεκάθαρα διατυπωμένοι και συνεπώς υπάρχει μεγάλος κίνδυνος οι τωρινοί μέτοχοι να υποστούν μεγάλες απώλειες με κίνδυνο και να χάσουν τις τράπεζές τους.

3.3 Οι επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης και κρίσης χρέους στον ελληνικό τραπεζικό κλάδο

Από το 2008 ο ελληνικός τραπεζικός κλάδος βρέθηκε αντιμέτωπος με μια διπλή κρίση. Από τη μία η διεθνείς χρηματοπιστωτική κρίση και από την άλλη η κρίση χρέους του ελληνικού δημοσίου. Η γενικότερη επιδείνωση των οικονομικών συνθηκών δοκίμασε την ικανότητα των ελληνικών τραπεζών να ανταποκριθούν στις προκλήσεις. Οι συνεχείς υποβαθμίσεις του ελληνικού δημοσίου από τους οίκους αξιολόγησης συμπαρέσυραν και τις ελληνικές τράπεζες των οποίων η ρευστότητα δέχτηκε ισχυρές πιέσεις εξαιτίας της δημοσιονομικής κρίσης και των συνθηκών μακροοικονομικής ύφεσης. Οι υποβαθμίσεις αυτές κατέστησαν αδύνατη τη πρόσβαση των τραπεζών στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Επιπλέον η σημαντική επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης νοικοκυριών και επιχειρήσεων είχε ως αποτέλεσμα να μειωθούν οι καταθέσεις και να αυξηθεί το ποσοστό των δανείων σε καθυστέρηση. Ως αντίβαρο σε αυτή τη κατάσταση λειτούργησε το πρόγραμμα κρατικής ενίσχυσης της ρευστότητας της οικονομίας μέσω των τραπεζών με τον Ν3723/2008. Σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό, το δημόσιο παρέχει εγγυήσεις στις τράπεζες οι οποίες τις διευκολύνουν να αντλούν ρευστότητα από το Ευρωσύστημα. Επίσης και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα με απόφασή της να δεχθεί ως εγγύηση τίτλους του ελληνικού δημοσίου ανεξαρτήτως πιστοληπτικής διαβάθμισης της χώρας ήταν ζωτικής σημασίας για τις τράπεζες. Η ρευστότητα όμως δεν ήταν το μόνο πρόβλημα των τραπεζών. Τόσο η μείωση των εσόδων όσο και η απότομη αύξηση των προβλέψεων είχαν ως συνέπεια την μείωση των κερδών τους. Τέλος η αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση ως προς

το σύνολο των δανείων είχε ως αποτέλεσμα την επιδείνωση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου των τραπεζών.

Στις ακόλουθες ενότητες περιγράφονται αναλυτικά οι βασικές επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Συγκεκριμένα, καταγράφονται οι επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης:

- στα οικονομικά αποτελέσματα των ελληνικών τραπεζών
- στην χρηματοδότηση των τραπεζών
- στην κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών και στην ικανότητά τους να αντεπεξέρχονται στις δυσμενείς αιφνίδιες διαταραχές
- στην ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου των ελληνικών τραπεζών

3.3.1 Οικονομικά αποτελέσματα τραπεζών

Το 2007, έτος που ξέσπασε η κρίση, μέχρι το 2010 τα οικονομικά αποτελέσματα των τραπεζών υπέστησαν μεταβολές με αποτέλεσμα το τελευταίο έτος οι τράπεζες να παρουσιάσουν ζημιές. Τα κέρδη το 2007 ανέρχονταν σε 2.9 δις ενώ το 2010 οι ζημιές που παρουσίασαν τα πιστωτικά ιδρύματα ανέρχονταν σε -2.4 δις. Συγκεκριμένα από τον πίνακα 3.6 μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η μείωση των κερδών το 2008 οφείλονται κυρίως στην αύξηση των προβλέψεων για πιστωτικούς κινδύνους, την μείωση του καθαρού επιτοκιακού περιθωρίου και τις ζημιές στις χρηματοοικονομικές πράξεις οι οποίες οφείλονται προφανώς στις δυσμενείς εξελίξεις στις διεθνείς αγορές. Από το 2009 οι αντίξοες μακροοικονομικές συνθήκες επηρέασαν αναπόφευκτα την αποδοτικότητα των ελληνικών τραπεζών. Οι ζημιές του 2010 οφείλονται αφενός στη μείωση των λειτουργικών εσόδων τα οποία υποχώρησαν σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά όσο και από την αύξηση των προβλέψεων για πιστωτικούς κινδύνους.

Αν και το καθαρό επιτοκιακό περιθώριο μειώθηκε από 2,5% το 2007 σε 1,97% το 2010 τα καθαρά έσοδα από τόκους αυξήθηκαν κατά 12%, σε αντίθεση με τις τοκοφόρες εργασίες που μειώθηκαν κατά 68%, εξέλιξη που οφείλεται κυρίως στις ζημιές που κατέγραψαν τα τραπεζικά ιδρύματα από τις χρηματοοικονομικές πράξεις το 2008 και 2010.

Όσον αφορά τα λειτουργικά έξοδα, αυτά αυξήθηκαν το 2008 κατά 6,3%. Η αύξηση του λειτουργικού κόστους στη διάρκεια του 2008 ήταν σημαντικά βραδύτερη σε σχέση με το προηγούμενο έτος, γεγονός που υποδηλώνει τις

προσπάθειες συγκράτησης του κόστους. Το 2009 έχουμε μια αύξηση της τάξεως του 5% ενώ το 2010 η μικρή τους μείωση (-3,6%) δεν αντιστάθμισε την σημαντική μείωση των καθαρών εσόδων σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Τέλος, τόσο οι προβλέψεις για πιστωτικούς κινδύνους όσο και οι ζημίες απομείωσης της αξίας περιουσιακών στοιχείων εκτινάχθηκαν από 1,3δισ το 2007 σε 5,7 δις το 2010. Οι περισσότερες ελληνικές τράπεζες συμμορφώθηκαν με τις υποδείξεις και τις αυστηρές συστάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, συναρτώντας τις προβλέψεις για πιστωτικούς κινδύνους όχι μόνο με το υφιστάμενο επίπεδο δανείων σε καθυστέρηση αλλά και με τις προοπτικές των οικονομικών και πιστωτικών συνθηκών και το απόθεμα κεφαλαίου που διατηρούσαν για την κάλυψη των μη αναμενόμενων απωλειών.

Πινάκας 3.4

Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών εμπορικών τραπεζών				
	2007	2008	2009	2010
Λειτουργικά έσοδα	10.343	9.546	10.627	9486
Καθαρά έσοδα από τόκους	7.512	8.069	8.000	8.580
– Έσοδα από τόκους	18.819	24.028	19.235	17.884
– Έξοδα τόκων	11.307	15.958	11.235	9.304
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	2.831	1.476	2.627	906
– Καθαρά έσοδα από προμήθειες	1.420	1.372	1.316	1.245
– Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	846	-374	926	-552
– Λοιπά έσοδα	565	478	386	214
Λειτουργικά έξοδα	5.471	5.813	6.133	5.914
Δαπάνες προσωπικού	3.229	3.366	3.598	3.465
Διοικητικά έξοδα	1.778	1.975	2.111	2.047
Αποσβέσεις	331	353	384	367
Λοιπά έξοδα	132	120	40	36
Καθαρά έσοδα (λειτουργικά έσοδα – έξοδα)	4.872	3.732	4.494	3.571
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	1.324	2.755	4.492	5.764
Προβλέψεις για τη Συμμετοχή του Ιδιωτικού Τομέα				
Κέρδη / ζημίες από συμμετοχές				
Κέρδη προ φόρων	3.548	978	2	-2.193
Φόροι	640	369	406	217
Κέρδη μετά από φόρους	2.909	608	-404	-2.410

Πηγή Τράπεζα της Ελλάδος

Το 2011 τρεις ήταν οι κύριοι παράγοντες που επηρέασαν την εξέλιξη των οικονομικών μεγεθών του ισολογισμού των τραπεζών : οι συρρικνούμενες συνθήκες ρευστότητας, η εθελοντική συμμετοχή στο πρόγραμμα ανταλλαγής

ομολόγων και η χειροτέρευση της ποιότητας του δανειακών χαρτοφυλακίων ως συνέπεια της μακροοικονομικής ύφεσης. Οι αυξημένες προβλέψεις για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου και την απομείωση της αξίας των διακρατούμενων ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου συντέλεσαν ώστε να καταγραφούν ζημίες στον κλάδο. Συγκεκριμένα το ά εξάμηνο του 2011 (Πίνακας) τα λειτουργικά έσοδα του τραπεζικού τομέα αυξήθηκαν σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2010 κατά 9,1% . Ειδικότερα τα καθαρά έσοδα από τόκους υποχώρησαν κατά 2,8% μολονότι τα καθαρά επιτοκιακό περιθώριο παρέμεινε αμετάβλητο. Μεγαλύτερη υποχώρηση παρουσίασαν τα έσοδα από προμήθειες (-28,2%) σε σχέση με το 2010, ενώ τα λειτουργικά έξοδα υποχώρησαν κατά 6,7% σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2010. Λόγω των εξελίξεων αυτών τα συνολικά καθαρά έσοδα αυξήθηκαν σημαντικά σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2010 κατά 40,2% και διαμορφώθηκαν περίπου στα 2δισ. Η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στο ότι τα έξοδα μειώθηκαν σημαντικά περισσότερο από τα έσοδα. Ωστόσο τα αποτελέσματα χρήσης του εξαμήνου μετά τις προβλέψεις εμφανίζουν ζημίες ύψους 5,6 δισ για τις τράπεζες. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται εκτός από τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην ανταλλαγή ομολόγων με ζημιές 5,4δισ και στο εγχώριο μακροοικονομικό περιβάλλον και συνακόλουθη επιδείνωση της χρηματοοικονομικής κατάστασης σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις, η οποία κατέστησε αναγκαίο τον σχηματισμό υψηλότερων προβλέψεων για τον πιστωτικό κίνδυνο.

Πίνακας 3.5

Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών εμπορικών τραπεζών ά εξάμηνο 2010- ά εξάμηνο 2011			
	α' εξάμηνο 2010	α' εξάμηνο 2011	Μεταβολή%
Λειτουργικά έσοδα	4.176	4.555	9,1
Καθαρά έσοδα από τόκους	4.093	3.979	-2,8
– Έσοδα από τόκους	8.289	8.752	5,6
– Έξοδα τόκων	4.196	4.773	13,8
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	82	576	598,2
– Καθαρά έσοδα από προμήθειες	591	425	-28,2
– Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	-612	-150	-
– Λοιπά έσοδα	104	301	190,9
Λειτουργικά έξοδα	2.774	2.590	-6,7
Δαπάνες προσωπικού	1.653	1.540	-6,8
Διοικητικά έξοδα	921	846	-8,2

Αποσβέσεις	171	177	3,6
Λοιπά έξοδα	30	27	-9,4
Καθαρά έσοδα (λειτουργικά έσοδα – έξοδα)	1.402	1.965	40,2
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	2.536	3.073	21,2
Προβλέψεις για τη Συμμετοχή του Ιδιωτικού Τομέα		5.391	-
Κέρδη / ζημίες από συμμετοχές			-
Κέρδη προ φόρων	-1.134	-6.499	-
Φόροι	174	-844	-
Κέρδη μετά από φόρους	-1.307	-5.655	-

Πηγή Τράπεζα της Ελλάδος

3.3.2 Χρηματοδότηση των τραπεζών πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης

Οι ελληνικές τράπεζες, παρότι έδειχναν ανεπηρέαστες στα αρχικά στάδια της κρίσης, αφενός λόγω της αμελητέας έκθεσής τους σε τοξικά προϊόντα και αφετέρου λόγω του συγκριτικά μικρότερου χρηματοδοτικού ανοίγματος έναντι του ευρωπαϊκού μέσου όρου ως απόρροια του μικρότερου λόγου δανείων προς καταθέσεις, εν τέλει εισήλθαν σε μια μακρά περίοδο αποκλεισμού τους από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Αυτή η πρωτόγνωρη εξέλιξη είχε οδυνηρά επακόλουθα στη λειτουργία τους και απείλησε ακόμα και την ίδια την επιβίωσή τους, ύστερα από μια πενταετία (2002-2007) όπου οι ελληνικές τράπεζες αναπτύσσονταν ραγδαία τόσο σε γεωγραφικό επίπεδο με την εξάπλωσή τους κατά κύριο λόγο στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, όσο και σε προϊόντικό επίπεδο με την είσοδό τους σε νέες αναπτυσσόμενες αλλά και εξελιγμένες αγορές χρηματοοικονομικών προϊόντων.

Ένας από τους παράγοντες που επηρέασαν την επιτυχία τους ήταν η αυτός της χονδρικής χρηματοδότησης. Είναι γεγονός, ότι τα μεγέθη της χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών από τις αγορές ακολούθησαν μια θετική πορεία, όπου με αφετηρία το 1999 διέγραφαν τροχιά σύγκλισης με τον μέσο όρο των μεγεθών των ευρωπαϊκών τραπεζών. Οι δυνατότητες άντλησης μεσοπρόθεσμης ρευστότητας ενισχύονταν κάθε χρόνο, καθώς οι αγορές γνώριζαν τον ελληνικό πιστωτικό κίνδυνο.

Ένα ακόμη ποιοτικό γνώρισμα της μορφής της χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών ήταν η πρόσβασή τους σε εύκολο, γρήγορο και φθινό δανεισμό από άλλες τράπεζες σε ποσοστό 60% και από επενδυτές στην Κεντρική

και Βόρεια Ευρώπη σε ποσοστό 70% της χονδρικής χρηματοδότησής τους. Η επιτυχία τους στο συγκεκριμένο επενδυτικό κοινό τις ωθούσε να βολιδοσκοπούν σχεδόν αποκλειστικά επενδυτές με παρόμοια χαρακτηριστικά.

Με σχετική καθυστέρηση όλες οι μεγάλες ελληνικές τράπεζες ανέλαβαν πρωτοβουλίες για την διαφοροποίηση της επενδυτικής τους βάσης προς νέες αγορές και νέα προϊόντα. Πιο συγκεκριμένα, ξεκίνησαν την εξέταση προτάσεων διεθνών οίκων για την είσοδο τους στην αγορά της Αμερικής, για να προσελκύσουν πιστοποιημένους επενδυτές. Ο αρχικός δισταγμός των τραπεζών για την δραστηριοποίησή τους ως ξένοι εκδότες σε πιο αυστηρές, ελεγχόμενες και αγορές δανεισμού εκτός Ευρώπης, μειώθηκε όταν οι ευρωπαϊκές αγορές εμφάνισαν σημάδια κορεσμού, οριοθετώντας τη δυνατότητα απορρόφησης ελληνικών και τραπεζικών ομολόγων και διευρύνοντας τα πιστωτικά περιθώριά τους το 2007.

Ωστόσο, το φθινόπωρο του 2007 με τη διάχυση των προβλημάτων της αγοράς των στεγαστικών δανείων των Η.Π.Α στις κεφαλαιαγορές, οι αγορές παρουσίασαν σημάδια εσωστρέφειας, καθώς επλήγη η εμπιστοσύνη των επενδυτών, με αποτέλεσμα να αποφεύγουν την ανάληψη του πιστωτικού κινδύνου εκτός των συνόρων της χώρας τους. Μια συνέπεια της κατάρρευσης της αγοράς των δομημένων χρηματοδοτήσεων ήταν η αναβολή όλων των τιτλοποιήσεων, με αποτέλεσμα να αποθαρρυνθεί η αυτοχρηματοδότηση των στοιχείων του ενεργητικού.

Στις αρχές του 2008, στην προσπάθεια τους για επιστροφή στις παραδοσιακές αγορές χρηματοδότησης, οι ελληνικές τράπεζες αντιμετώπισαν δυσκολίες, αφού η εμπιστοσύνη μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων βρισκόταν σε χαμηλό επίπεδο, λόγω της αβεβαιότητας για την ευρωστία τους. Η διατραπεζική αγορά ήταν σχεδόν ανύπαρκτη και οι μόνες διαθέσιμες βραχυχρόνιες πηγές χρηματοδότησης ήταν ο δανεισμός τίτλων repos και εμπορικά γραμμάτια. Σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, οι ιδιωτικές τοποθετήσεις δεν είχαν τη δυναμική να αναπληρώσουν το χρηματοδοτικό κενό, με τις τράπεζες να στρέφονται σε εκδόσεις χρέους με τη μορφή δανείων. Αυτός ο νεωτερισμός επικράτησε χάρις στο ότι οι επενδυτές τα κατέτασαν λογιστικά στην κατηγορία «δάνεια και απαιτήσεις» και, συνεπώς, απέφευγαν την αποτίμησή τους σε μια εποχή με αυξημένη μεταβλητότητα τιμών στα χρεόγραφα.

Η επεκτατική πολιτική των ελληνικών τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη συνεχιζόταν με αμείωτη ένταση και απορροφούσε ένα μεγάλο μέρος του αποθέματος ρευστών διαθεσίμων τους για την εξυπηρέτηση αναγκών όπως:

- η ανοικτή γραμμή χρηματοδότησης ενεργητικού των θυγατρικών τραπεζών και εκχώρησης υποχρεωτικών διαθεσίμων στις τοπικές κεντρικές τράπεζες,
- η τακτική κεφαλαιακή ενίσχυση διαφόρων μορφών (πρωτογενή και δευτερογενή κεφάλαια), και
- η διαρκής κάλυψη λειτουργικών δαπανών.

Το τρίπτυχο αυτό ενίοτε συνοδευόταν από αναγκαστική μετατροπή ευρώ στο τοπικό νόμισμα της κάθε χώρας, με αποτέλεσμα την δέσμευση ρευστότητας σε χώρες με αρκετά προβλήματα στη λειτουργία των χρηματαγορών, αλλά και με σχεδόν ανύπαρκτες κεφαλαιαγορές. Ως εκ τούτου, το 65% των στοιχείων του ενεργητικού τους κατά μέσο όρο χρηματοδοτούνταν από τη μητρική τράπεζα στην Ελλάδα μέσω μιας πλήρως κεντρικής διαδικασίας που εστίαζε στους παραδοσιακούς επενδυτές στην Ευρώπη.

Τότε επέρχεται η πτώχευση της Lehman Brothers τον Σεπτέμβριο του 2008, ανατρέποντας όλα τα δεδομένα στις αγορές. Το δυσάρεστο αυτό γεγονός επιταχύνει τη λήψη μέτρων από τις εποπτικές αρχές, που έως το σημείο αυτό έδειχναν να πιστεύουν στη διαδικασία της αυτορρύθμισης και απέφευγαν ευθεία παρέμβαση στις κεφαλαιαγορές. Τα επιτόκια στις διατραπεζικές αγορές ενσωματώνουν τον πιστωτικό κίνδυνο του αντισυμβαλλομένου ακαριαία, αποκλίνοντας από το επιτόκιο αναφοράς της ΕΚΤ. Σταδιακά η διατραπεζική αγορά καθίσταται ανενεργή, ενώ οι εκδόσεις ομολόγων αναβάλλονται.

Εν μέσω αυτών των εξελίξεων οι καταθέτες-επενδυτές χάνουν την εμπιστοσύνη στο τραπεζικό σύστημα. Οι τράπεζες υπεραμύνονται των καταθέσεων με σημαντική αύξηση των περιθωρίων τους εν μέσω επαναλαμβανόμενων μειώσεων του βασικού επιτοκίου που της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας που στοχεύει στην ελάφρυνση των δανειζομένων από το βασικό κόστος χρηματοδότησης. Σε όλη την Ευρώπη αναζητούνται τρόποι για τη διασφάλιση των πελατειακών καταθέσεων λιανικής φύσης.

Αρχικά το πρόβλημα αντιμετωπίζεται με κρατικές εγγυήσεις ορισμένου ποσού ανά καταθέτη, προκειμένου να αποφευχθεί μαζική φυγή καταθέσεων από το τραπεζικό σύστημα. Τελικά αποφασίζεται η θέσπιση προγραμμάτων στήριξης των οικονομιών και ενίσχυσης της ρευστότητας των τραπεζών από τις κυβερνήσεις

όλων σχεδόν των ανεπτυγμένων χωρών, που λαμβάνουν τη μορφή κρατικών εγγυήσεων προς τις τράπεζες, τόσο σε επίπεδο κεφαλαίων όσο και χρηματοδότησης.

Οι τράπεζες ενσωματώνουν τις εγγυήσεις στις νέες εκδόσεις, προκειμένου να άρουν τις αμφιβολίες των επενδυτών και να μειώσουν το κόστος δανεισμού. Κατά συνέπεια, οι αγορές δομημένων ομολόγων (τιτλοποιήσεις και καλυμμένες ομολογίες), οι αγορές ομολόγων χωρίς εγγύηση και οι αγορές ομολόγων υψηλού κινδύνου (δευτερογενή κεφάλαια μειωμένης εξασφάλισης) παραμένουν ανενεργές ως το 2009. Κατόπιν, με την επιτυχή έκβαση του κύκλου ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων από τις τράπεζες σε παγκόσμιο επίπεδο, οι προσδοκίες για άρση της αβεβαιότητας και εξομάλυνση των συνθηκών ανανεώνονται.

Οι ελληνικές τράπεζες εντείνουν ξανά τις προσπάθειές τους για την προσέλκυση καταθέσεων ως τη μοναδική αξιόπιστη πηγή χρηματοδότησης. Τα περιθώρια νέων καταθέσεων κυμαίνονται για πρώτη φορά σε επίπεδα άνω του 1,50% κατά μέσο όρο, συγχρόνως, επιταχύνουν και διευρύνουν τις τιτλοποιήσεις στοιχείων του ενεργητικού τους προκειμένου να τις προσκομίσουν ως ενέχυρα στην ΕΚΤ και παγώνουν οποιαδήποτε αναπτυξιακά και επενδυτικά πλάνα. Στον τομέα της χονδρικής χρηματοδότησης οι αγορές γίνονται αφιλόξενες για τις ελληνικές τράπεζες παρά τις εγγυήσεις του κράτους, εξαιτίας της χαμηλής πιστωτικής διαβάθμισης. Έτσι έχουμε αύξηση του πιστωτικού κινδύνου.

Εν τω μεταξύ η ΕΚΤ προσπαθώντας να αναζωογονήσει την διατραπεζική αγορά, εγκαινιάζει μια περίοδο γενναιοδωρης παροχής ρευστότητας έως ένα έτος στα τέλη του πρώτου εξαμήνου του 2009. Παραδόξως, η εντυπωσιακή απήχησή της επιβεβαιώνει τις απαισιόδοξες εκτιμήσεις για την προβληματική λειτουργία των χρηματαγορών και την προσδοκία ότι τα περιθώρια δε θα αποκλιμακωθούν σημαντικά περαιτέρω. Προκειμένου να διευκολυνθεί ο δανεισμός των τραπεζών, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα χαλαρώνει τα κριτήρια καταλληλότητας των ενεχύρων προκειμένου να επιτρέψει ένα πλήθος από ενέχυρα χαμηλής πιστοληπτικής αξιολόγησης να γίνονται αποδεκτά στις δεξαμενές της.

Ο δανεισμός των ευρωπαϊκών τραπεζών από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα βαίνει μειούμενος από το τέλος του 2009, καθώς το επιτόκιο δανεισμού της ΕΚΤ δεν είναι πλέον τόσο ελκυστικό σε σχέση με τα επιτόκια αναφοράς στη διατραπεζική αγορά, ενώ συγχρόνως, παρατηρείται ελάφρυνση των υποχρεώσεών τους λόγω της απομόχλευσης του ισολογισμού τους. Αντιθέτως, ο δανεισμός των

ελληνικών τραπεζών βαίνει αυξανόμενος κυρίως λόγω ανάγκης αναχρηματοδότησης παλαιότερων σειρών ομολόγων που ωριμάζουν, καθώς και επενδυτικών επιλογών που προκύπτουν από την αυξημένη συμμετοχή τους στις εκδόσεις του Ελληνικού Δημοσίου.

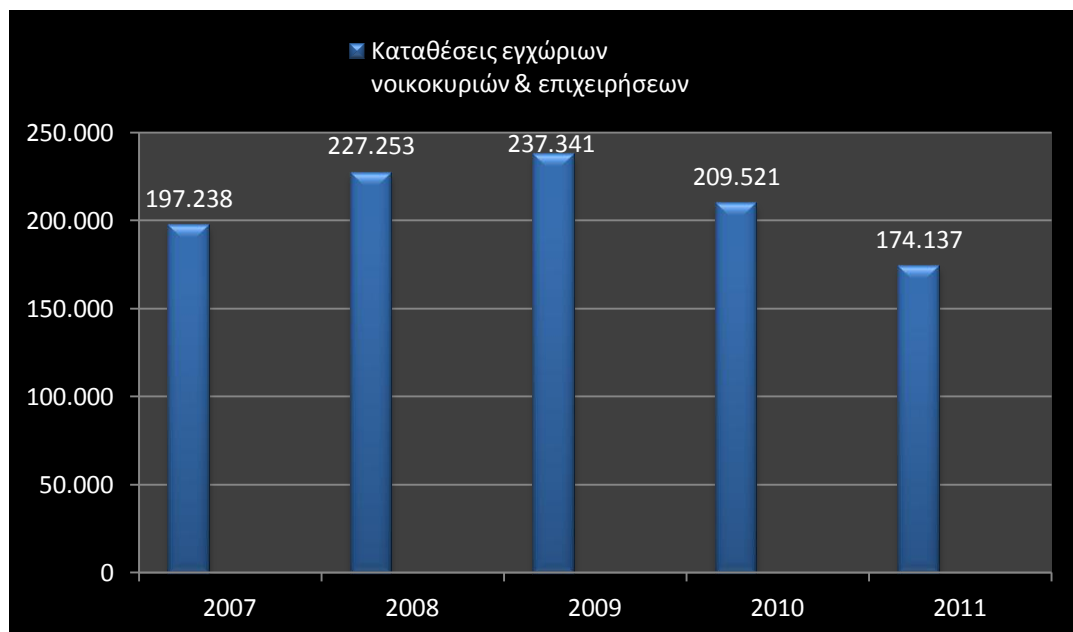
Το γεγονός μάλιστα ότι η εξάρτηση των ελληνικών τραπεζών από την ΕΚΤ στις αρχές του 2010 υπερβαίνει τα ανεκτά όρια εν συγκρίσει με το μέγεθός τους (μέσος όρος 8,4% του ενεργητικού τους - μέσος όρος για τις ευρωπαϊκές τράπεζες 3,5%), δέχεται κριτικές από αναλυτές, εποπτικές αρχές και οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης. Ταυτόχρονα, η ελληνική οικονομία εισέρχεται σε περιπέτειες με την αποκάλυψη ενός τεράστιου δημοσιονομικού προβλήματος.

Έτσι ξεκινά μια σειρά δυσμενών εξελίξεων για τις ελληνικές τράπεζες, υπαγορεύοντας καθολικό ανασχεδιασμό των προβλέψεων. Η οριστική διακοπή παροχής ρευστότητας στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα οδηγεί σε έντονο ανταγωνισμό για την προσέλκυση πελατειακών καταθέσεων. Η πλειονότητα των προϊόντων του παθητικού των ελληνικών τραπεζών (υπόλοιπα λογαριασμών όψεως και ταμειυτηρίου, προθεσμιακές, *repos* και διατραπεζικός δανεισμός) επηρεάζεται δυσμενώς, αποδεικνύοντας ότι οι δεξαμενές δανεισμού συνδέονται. Οι τράπεζες του εξωτερικού κλείνουν τις γραμμές χρηματοδότησης, αλλά και τα πιστωτικά όρια για το σύνολο των χρηματοοικονομικών προϊόντων με ελληνικές τράπεζες και απαιτούν πολύ υψηλές εξασφαλίσεις για τη διατήρηση της έκθεσής τους στην Ελλάδα. Ακόμα και τα όποια αποθέματα ρευστότητας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη δεν είναι εφικτό να επαναπατριστούν, λόγω δεσμεύσεων προς τις τοπικές κυβερνήσεις και το ΔΝΤ.

Η διεθνής κοινότητα ανησυχεί για τη βιωσιμότητα του τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα, αφού χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα υψηλό κόστος χρηματοδότησης όπως είναι οι καταθέσεις, και εγγενή αδυναμία απομόχλευσης. Αυτό το δεδομένο, σε συνδυασμό με έναν καταγισμό υποβαθμίσεων από τους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης τρέπει τους επενδυτές σε άτακτη φυγή από τη χώρα. Η πεποίθηση που καλλιεργείται στις αγορές ότι οι ευρωπαϊκές οικονομίες θα αντέξουν και χωρίς στήριξη από τη χαλαρή δημοσιονομική και νομισματική πολιτική είναι ανεδαφική για την Ελλάδα. Όλα τα σχέδια των ελληνικών τραπεζών ανατρέπονται και οι εξελίξεις τις οδηγούν σε πλήρη εξάρτηση από την ΕΚΤ για το σύνολο της χρηματοδότησης με όχημα τις εγγυήσεις του Ελληνικού Δημοσίου για το οποίο υπάρχει ευνοϊκή μεταχείριση από την ΕΚΤ. Η ρευστοποίηση στοιχείων

ενεργητικού είναι εφικτή μόνο σε χαρτοφυλάκια δανείων με μεγάλη διαφοροποίηση και εφόσον δεν έχουν συσχέτιση με Ελλάδα. Παραδοσιακά αυτά καταλαμβάνουν ελάχιστο χώρο στον ισολογισμό των ελληνικών τραπεζών. Και ενώ οι στρατηγικές επιλογές είναι περιορισμένες, η κατάσταση ξεφεύγει από κάθε έλεγχο όταν τίθεται θέμα χρεοκοπίας ή αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους της χώρας, με αποτέλεσμα την οριστική φυγή καταθέσεων. Η εκροή των καταθέσεων ανέρχεται σήμερα στα 63,2δισ ή ποσοστό 28% αφού οι καταθέσεις έφτασαν τα 174,1δισ στο τέλος του 2011 σε σχέση με το 2009 που ανέρχονταν σε 237,3δισ. Από αυτά τα 63,2δισ τα 35,4δισ είναι εκροές που υπήρξαν το 2010, χρονιά που χαρακτηρίστηκε από την μαζική μεταφορά κεφαλαίων στο εξωτερικό. Η σημαντική αυτή εκροή συνεχίστηκε και το 2011 και αποδίδεται στην οικονομική ύφεση και στις φορολογικές υποχρεώσεις των καταθετών, παράγοντες που συνέβαλαν στη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος. Επίσης η αβεβαιότητα που επικρατεί και που συνδέεται με την δημοσιονομική κρίση είναι άλλος ένας παράγοντας για την μείωση των καταθέσεων.

Διάγραμμα 3-6

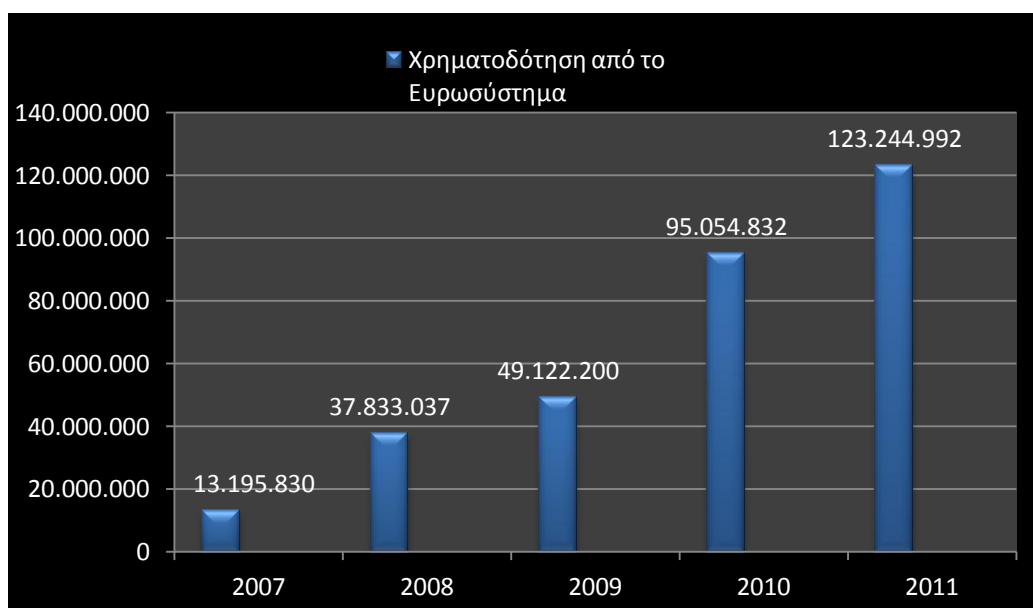


Πηγή Τράπεζα της Ελλάδος

Η μείωση των καταθέσεων αποτελεί μια πολύ άσχημη εξέλιξη για τον τραπεζικό κλάδο αφού θέτει σε κίνδυνο την ρευστότητα των τραπεζών οι οποίες δεν θα μπορούν να αποπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους.

Πλέον το σύνολο του δανεισμού των τραπεζών προέρχεται από την ΕΚΤ και αγγίζει τα 125δισ έναντι περίπου 50δισ στο τέλος του 2009. Η εξάρτηση από την ΕΚΤ καλύπτει πλέον το 18% των στοιχείων του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών έναντι 3% για το σύνολο των τραπεζών στην Ευρώπη. Η κατάσταση γίνεται ακόμη πιο δύσκολη με την κατάταξη της Ελλάδας, και κατ' επέκταση των ελληνικών τραπεζών, στην κατηγορία μη διαβαθμισμένης επενδυτικής ικανότητας (junk) από τους περισσότερους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης. Οι υποβαθμίσεις έχουν επίπτωση και στη χρηματοδότηση μέσω της ΕΚΤ με δύο τρόπους: πρώτον, η αποτίμηση των ελληνικών ενεχύρων στην ΕΚΤ χειροτερεύει και δεύτερον, οι συντελεστές περικοπής (haircuts) κλιμακώνονται. Μοιραία αυτή η πραγματικότητα πιέζει περαιτέρω τους ισολογισμούς τους, καθότι αφενός οδηγεί σε γιγαντιαίο έλλειμμα χρηματοδότησης, και αφετέρου, οξύνει το πρόβλημα τακτικής αναπλήρωσης του ύψους των ενεχύρων που απαιτείται να είναι δεσμευμένα για την επαρκή κάλυψη του ονομαστικού ύψους δανεισμού από την ΕΚΤ.

Διάγραμμα 3-7



Πηγή Τράπεζα της Ελλάδος

3.3.3 Ποιότητα δανειακού χαρτοφυλακίου

Τα δάνεια σε καθυστέρηση αυξήθηκαν σημαντικά από το 2008 για τις ελληνικές τράπεζες αντικατοπτρίζοντας την υποβάθμιση της ποιότητας των

στοιχείων του ενεργητικού τους. Ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση αυξήθηκε στο 12,8% το πρώτο εξάμηνο του 2011 σε σχέση με το 2007 που ήταν 4,5%.

Πίνακας 3.7

Ποιότητα χαρτοφυλακίου					
	2007	2008	2009	2010	ά εξάμηνο 2011
Δάνεια σε καθυστέρηση - σύνολο	4.5%	5%	7.7%	10.5%	12.8%
Στεγαστικά δάνεια	3.6%	5.3%	7.4%	10%	11.9%
Καταναλωτικά δάνεια	6%	8.2%	13.4%	20.5%	24%
Επιχειρηματικά δάνεια	4.6%	4.3%	6.7%	8.8%	11.2%

Πηγή: Στοιχεία Τράπεζα της Ελλάδος

Όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα στη στεγαστική πίστη το ποσοστό των δανείων σε καθυστέρηση το 2007 ήταν 3.6% φθάνοντας το 11.9% το πρώτο εξάμηνο του 2011. Όσον αφορά τα καταναλωτικά δάνεια η κατάσταση έχει επιδεινωθεί αρκετά από το 2008 και μετά φθάνοντας σε ποσοστό 24% την προηγούμενη χρονιά. Τέλος στην επιχειρηματική πίστη τα «κόκκινα» δάνεια από 4.6% το 2007 έφτασαν στο 11.2% το 2011.

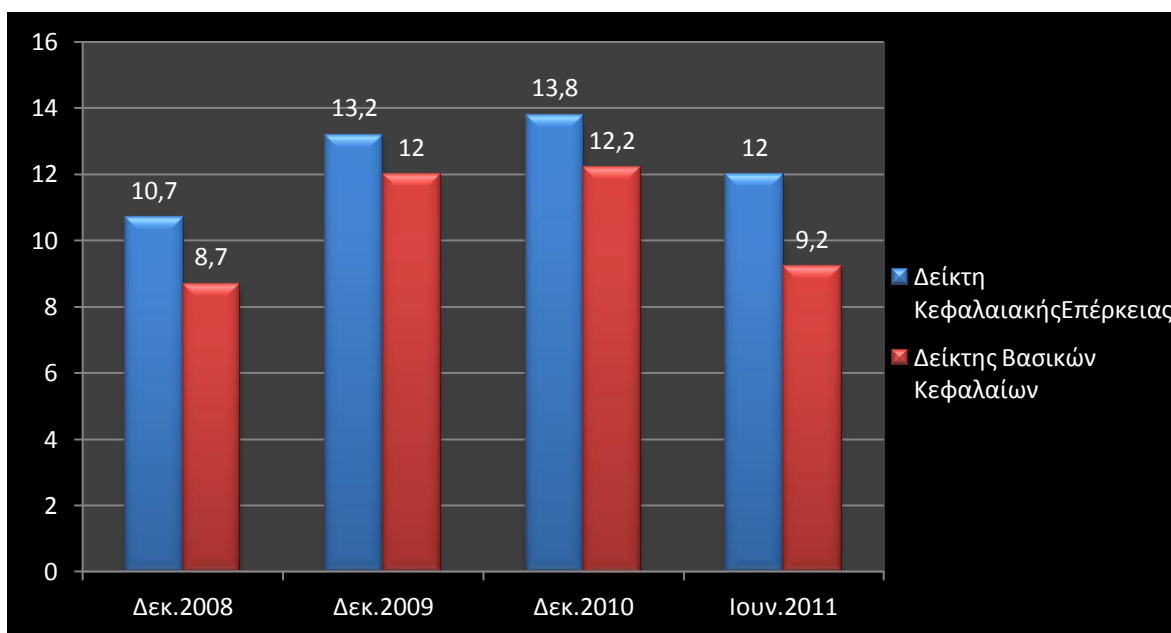
Όπως είναι φυσικό η αύξηση αυτή έχει να κάνει με την γενικότερη κατάσταση της οικονομίας στη χώρα αφού οι επιπτώσεις της δημοσιονομικής κρίσης και τα σκληρά μέτρα λιτότητας που υφίστανται τα νοικοκυριά δεν τους επιτρέπουν να ανταπεξέλθουν στις δανειακές τους υποχρεώσεις. Η αναστροφή της αυξητικής τάσης αυτής εξαρτάται από την γενικότερη πορεία της οικονομίας και ειδικότερα από την πορεία της ανεργίας και της ανάπτυξης.

3.3.4 Κεφαλαιακή Επάρκεια

Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζών μέσω των ιδιαίτερα αρνητικών οικονομικών συνθηκών κατάφερε να ενισχυθεί την τελευταία τριετία από 10,7% το 2008 σε 13,8 το 2010, ενώ το ίδιο διάστημα ο Δείκτης Βασικών Κεφαλαίων (Tier 1) αυξήθηκε από 8,7% σε 12,2% εξαιτίας της αύξησης των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων και της μείωσης του σταθμισμένου ως προς τον κίνδυνο ενεργητικού. Τον Ιούνιο του 2011 η κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών εμφάνισε μικρή υποχώρηση με αποτέλεσμα ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας να διαμορφωθεί στο 12% και ο Δείκτης Βασικών Κεφαλαίων στο 9,2%. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στην επίδραση επί των εποπτικών κεφαλαίων από την προβλεπόμενη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην ανταλλαγή ομολόγων βάσει

της συμφωνίας της 21^{ης} Ιουλίου 2011. Όμως, λόγω της συνεχούς επιδείνωσης του οικονομικού κλίματος και του νέου αυστηρότερου διεθνούς εποπτικού πλαισίου, απαιτείται περαιτέρω κεφαλαιακή θωράκιση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Άλλωστε, όπως προβλέπεται στην τελευταία επικαιροποίηση της Δανειακής Σύμβασης, οι τράπεζες θα πρέπει να διατηρούν από την 1η Ιανουαρίου 2012 το δείκτη βασικών ιδίων κεφαλαίων (Core Tier 1) σε επίπεδο άνω του 10%.

Διάγραμμα 3.8 Κεφαλαιακή επάρκεια ελληνικών εμπορικών τραπεζών



Πηγή: Στοιχεία Τράπεζα της Ελλάδος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Σε αυτό το δυσμενές οικονομικό περιβάλλον, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα έρχεται αντιμέτωπο με μία σειρά από προκλήσεις. Σε αντίθεση με τον τραπεζικό κλάδο άλλων χωρών, οι ελληνικές τράπεζες δεν υπήρξαν γενεσιουργός αιτία της οικονομικής κρίσης και αρχικά κατάφεραν να αντιμετωπίσουν τα όποια προβλήματα που προέρχονταν από αυτή χάρη την ικανοποιητική κεφαλαιακή τους βάση, τη χαμηλή σχετικά μόχλευση, τη συντηρητική πολιτική διαχείρισης ρευστότητα και την ποιότητα των στοιχείων του ενεργητικού.

Η κρίση όμως του Δημόσιου Χρέους είχε σαν αποτέλεσμα την συνεχή υποβάθμιση της χώρας από τους οίκους αξιολόγησης η οποία συμπαρέσυρε και τις ελληνικές τράπεζες. Αποτέλεσμα ήταν ο αποκλεισμός των ελληνικών τραπεζών από τις διεθνείς αγορές άντλησης κεφαλαίων, αλλά και τον περιορισμό της ρευστότητας τους από την εκροή καταθέσεων που ξεκίνησε στην ελληνική αγορά κατά τη διάρκεια του 2010 και συνεχίστηκε το 2011. Επίσης με την μείωση των καταθέσεων επηρεάστηκαν και οι δείκτες ποιότητας των του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών.

Κάτω από τις σημερινές συνθήκες, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα έχει να αντιμετωπίσει τις εξής προκλήσεις:

- Να βελτιωθεί η ποιότητα των συνθηκών ρευστότητας , με σταδιακή αποκλιμάκωση της έξαρσης από τη ρευστότητα που αντλείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
- Να διατηρηθεί η σταθερότητα, με διατήρηση υψηλών δεικτών κεφαλαιακής επάρκειας ειδικά μετά τις αποφάσεις για την ανταλλαγή ομολόγων
- Να συγκρατήσει και να μειώσει τα λειτουργικά του έξοδα
- Να συνεχίσει τη στήριξη των διεθνών δραστηριοτήτων του σε χώρες όπου η οικονομική συγκυρία βελτιώνεται ή έχει βελτιωθεί σημαντικά

Οι προοπτικές των τραπεζών είναι συνυφασμένες με τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας η οποίες είναι δυσοίωνες. Σύμφωνα με δηλώσεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος Γ, Προβόπουλου οι τράπεζες μπορούν να αντιστρέψουν το κλίμα αν προχωρήσουν σε συγχωνεύσεις και σε συμμαχίες με ξένους επενδυτές .Οι κινήσεις αυτές, πιστεύει θα έχουν θετικά αποτελέσματα στην κεφαλαιακή ισχύ των τραπεζών, στην διεθνή του ανταγωνιστικότητα στην

ενίσχυση της ρευστότητά τους και γενικότερα στις προοπτικές ολόκληρου του τραπεζικού κλάδου. Ενώ στη Έκθεση του για την Νομισματική Πολιτική καλεί τις τράπεζες να προχωρήσουν σε τέτοιες ενέργειες

Συμφώνα πάλι με δηλώσεις, αυτή τη φορά του κ. Κωστόπουλου, η Ελλάδα δεν χωράει πάνω από δύομιση τράπεζες δήλωση που καταδεικνύει ότι υπάρχουν πολλές τράπεζες για το μέγεθος της αγοράς. Η συγχώνευση της Eurobank με Alpha Bank θα δημιουργούσε την μεγαλύτερη τράπεζα της Ελλάδας και μια από τις μεγαλύτερες στην Ευρώπη. Η κίνηση αυτή δεν καρποφόρησε όμως είναι θέμα χρόνου να συμβεί αφού η κατάσταση στη οποία βρίσκονται οι τράπεζες απαιτεί τέτοιες ενέργειες.

Βιβλιογραφία

- *Αγγελόπουλος Χρ. Παναγιώτης, «Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα», 2010*
- *Γκαργκάνας Χ. Νικόλαος, Banking and Finance: Διεθνές και Πιστωτικό Σύστημα, προκλήσεις και προοπτικές*
- *Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Η συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην οικονομία, 2008*
- *Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, 2009*
- *Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, 2010*
- *Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Η διεθνής κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, επιμέλεια Γκίκας Χαρδούβελης*
- *Λώλος Σαράντης, Τάσεις και εξελίξεις στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, Μάρτιος 1999*
- *Ομοσπονδία Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων Ελλάδας (2007), Εθνικό report προγράμματος «Communicate», www.ine.otoe.gr*
- *Τράπεζα της Ελλάδος (2009), Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα, Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών της Τράπεζας της Ελλάδος*
- *Τράπεζα της Ελλάδος (2011), Νομισματική πολιτική 2010-2011, Φεβρουάριος 2011*
- *Τράπεζα της Ελλάδος (2011), Νομισματική πολιτική ενδιάμεση έκθεση 2011, Νοέμβριος 2011*
- *Τράπεζα της Ελλάδος, Στατιστικό δελτίο οικονομικής συγκυρίας, Δεκέμβριος 2011*
- *Σαπουντζόγλου Γεράσιμος, Χατζηκωνσταντίνου Γεώργιος, Μητράκος Θεόδωρος, Πεντότης Χαράλαμπος (2010), “Η Μορφολογία του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος και η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση: Οικονομικές και Κοινωνικές Επιπτώσεις”, Μελέτη του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος*
- *Eurobank Research (2009), “Η κρίση του 2007-2009: Τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές”, Οικονομία & Αγορές, τόμος IV, τεύχος 8*
- *Χαρδούβελης Γκίκας, Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις προοπτική*